

INHOUDSOPGAVE

Volume XXXXI, winter 2020, No. 95

- 2 Van de redactie
- 3 Law Courts in Dickens' tijd
Jan H.A. Lokin
- 22 Publicaties: nieuw en ramsj
- 23 Exhibition
- 24 De Britse Kindermigranten — Deel II
Paul Ferdinandusse
- 43 Op zoek naar de authentieke equivalenten van Mrs. Gamp
Christine Willemsen
- 54 The Signalman
- 57 Blottonites en Wellerisms
J.C. van Kessel
- 59 Household words
Obituaries
Jan Kabel en Marijke van Aalst
In 'zoomen' op Dickens' 150^e sterfdag. Verslag van de online conferentie
Marijke Drost
Verslag van de 262^e vergadering van de Haarlem Branch van The Dickens
Fellowship 8 juni 2019
Verslag van de 263^e vergadering van de Haarlem Branch van The Dickens
Fellowship 14 september 2019
Pieter de Groot
- 75 Over de auteurs

THE DUTCH DICKENSIAN
VAN DE REDACTIE

*E*en jaar geleden vlak voor het uitbrengen van het Kerstnummer overleed onze mederedacteur Jan Kabel. Met zijn overlijden viel een stuwende kracht in de redactie weg waardoor een nieuw nummer een vol jaar op zich liet wachten.

Met het aantreden van Martijn David, oud-president van de Haarlem Branch gedurende een lange reeks van jaren, hoopt de redactie het oude elan te hervinden.

De lezer die zich verheugde op deel 3 van Ernst van der Wall's *Dickens and Medicine* zal vergeefs zoeken in dit nummer. De auteur heeft ons links gepasseerd. Zijn studie is afgerond, resulterend in een kloek boek 'Dickens in the Heart of Medicine'. Wie dus wil weten hoe het afloopt – met Dickens dus – schaffe zich het boek aan. De afloop is een andere dan tot nu toe werd aangenomen. Een medische thriller dus.

Wel is er het vervolg van het onderzoek van Paul Ferdinandusse naar het lot van de Britse kindermigranten. Zijn pad voert onder meer naar de VS waar het fenomeen van de trein-kinderen ontstond, een vorm van binnenlandse onvrijwillige migratie.

Het nummer opent met een bijdrage van Jan Lokin over de 'law courts' in Dickens' tijd. Dickens is hier in zijn rol van 'special correspondent for posterity', zoals Walter Bagehot het omschreef.

Christine Willemsen sluit de rij met haar bevindingen van de authentieke equivalenten van *mrs. Gamp*. Zoals zo vaak gaat de werkelijkheid de fantasie te boven.

Charles Dickens reading 'The Chimes' to his friends.

Sketch by Daniel Maclise.

LAW COURTS IN DICKENS' TIJD

Jan H.A. Lokin

Inleiding

Talleyrand heeft eens met dankbaarheid gememoreerd, hoe gunstig het lot hem had bedeed door hem te laten opgroeien in het ancien régime, de tijd vóór de Franse revolutie. Dat régime was verrot, corrupt en had zich overleefd, maar Talleyrand zei dat die corrupte wereld zijn leven lang een bron van inspiratie was geweest. Eenzelfde gunstig lot heeft Dickens laten profiteren van de verrotte, corrupte en overleefde rechtstoestand van het Victoriaanse Engeland. Wat zou hij (en wij) hebben moeten missen als de hervormingen van de rechterlijke organisatie al in zijn jeugd jaren waren voltooid. Wat mogen we ons gelukkig prijzen dat die voltooiing plaats had na Dickens' dood in 1870. In de wet van 1873 werden de rechtbanken afgeschaft waarvan Dickens zijn leven lang de eigenaardigheden heeft beschreven: de Court of Common Pleas, waarin het proces *Bardell v Pickwick* zich afspeelde, de Court of the Queen's Bench, waaraan de Queen's Counsels (QC's) Mr Blowers en Mr Tangle verbonden waren, de Court of Chancery, waarin de zaak *Jarndyce v Jarndyce* werd behandeld, de Doctors' Commons rechtbanken, (de Court of Probate en de Court of Divorce and Matrimonial Causes), die het werkterrein waren van Mrs Spenslow en Jorkins.¹ De Insolvency Court had al in 1861 zijn exclusiviteit verloren. Al die rechtbanken hadden hun eigen procedures, rituelen en protocollen die voor het merendeel stamden uit de Middeleeuwen, alles bijeen een schatkamer waaruit Dickens zijn leven lang heeft kunnen putten.

Toen hij vijftien jaar was, kreeg Dickens zijn eerste baan.² Hij trad in dienst als klerk op het kantoor van de advocaten Ellis and Blackmore, daarna op dat van Charles Molloy. Hoewel hij merkte dat het klerkenbestaan niets voor hem was, bleef hij werkzaam in de wereld van het recht en werd hij law reporter. In die hoedanigheid moest hij rechtszaken verslaan en maakte hij kennis met de dikwijls absurde regels van elk afzonderlijk gerecht. Voordat wij ons gede-

1. De hervormingen kregen wettelijke kracht door de zogenaamde *Judicature Acts*, een reeks van 12 wetten, die werden aangenomen in de periode 1873-1889. Er werd een nieuw Hof in het leven geroepen: de *Supreme Court of Judicature*, verdeeld in een rechtbank van eerste aanleg, de High Court of Justice, en een in appel, de Court of Appeal.

2. Afgezien van zijn 'baan' in Warren's Blacking Factory.

tailleerd met die regels bezighouden, willen wij van die rechtbanken een kort overzicht geven.

Court of Common Pleas

De oudste rechtbank is de *Court of Common Pleas*. De Court dateert uit de tijd niet lang na de verovering van Engeland door de Normandiërs. De *Angevins* – zo genoemd naar het Huis Anjou – centraliseerden de over het land versnipperde lokale gerechten door rondreizende rechters het land in te sturen, die alle rechtspraken in naam des konings. Zij bedienden zich van het rationele Romeins-Canonieke bewijsrecht in plaats van godsoordelen zoals de vuur- en waterproeven, die de county courts toepasten. Hendrik II (1133-1189) – de koning die de moord op Thomas Becket gelastte – schiep naast circuit courts (reizende rechtbanken) een vaste rechtbank in de buurt van het Paleis van Westminster, waar de koning dikwijls verbleef en waarin nu de Houses of Parliament zijn gevestigd. Westminster ligt evenals de City van London in het graafschap Middlesex. En zo staat het ook in het

Westminster Hall

3. Over Westminster Hall: F. Brandsma in *Ars Aequi* 2015, 352-353 De Hall was gebouwd door de zoon van Willem de Veroveraar. De Magna Carta van 1215 legde de eis van een vaste plaats nog eens vast: Common Pleas shall not follow our (the king's) court but shall be held in some fixed place. Omdat het op de fixed place verschrikkelijk tochtte – de rechters droegen priuken tegen de kou – wilde men in 1660 de Court enkele meters in de Hall verplaatsen. Chief Justice Sir Orlando Bridgman weigerde: de Magna Carta sprak van een fixed place en daarmee was the distance of an Inch from that place inconsistent. De Courts zetelden elk in een hoek van de Hall zonder afscheiding. Op zittingdagen leek het wel een marktplaats. Iedereen liep door elkaar heen, advocaten met hun cliënten, gevangenen met hun cipiers, boek en papierverkopers, zakkenrollers, bezoekers met hun honden en een leger aan klerken, die heen en weer renden naar de kelder waar het archief was en die door hen de Hel werd genoemd.

Court of Common Pleas in een afgetimmerde hoek van Westminster Hall

dagvaardingregister van Dodson and Fogg: Middlesex, Capias Martha Bardell, widow, v. Samuel Pickwick. De Court of Common Pleas zetelde in een hoek van de reusachtige Westminster Hall.³ Juist in het jaar van het Bardell v Pickwick proces (1828) had de architect John Soane (1753-1837) – van het Soane’s museum in Lincoln’s Inn Field – verbeteringen aangebracht in het gebouw, maar Westminster Hall bleef steeds de plaats waar de rechtspraak zich afspeelde.

Het proces voor de *Court of Common Pleas* kenmerkte zich door een jury bestaande uit ‘twaalf vrije en rechtschapen personen’,⁴ die oordeelden over de feiten. In de tijd van het proces Bardell v. Pickwick gold de regel dat de procespartijen niet als getuigen mochten worden gehoord. Wilde iemand een procedure beginnen dan vroeg men een *writ*,⁵ een document waarin de eis zorgvuldig werd geformuleerd. Deze *writs* werden uitgevaardigd door de koning, dat wil zeggen in feite door zijn rechterhand, de Lord Chancellor, en waren aanvankelijk voor elk concreet geval

4. duodecim liberi et legales homines.

5. Het woord *writ* is afgeleid van het Latijnse woord *breve*, dat letterlijk kort betekent (Engels: brief) en in ons woord brief zichtbaar is.

verschillend.⁶ In Dickens' tijd was een aanzienlijke vereenvoudiging tot stand gekomen en kan men writ het beste vertalen met dagvaarding of breder actie. We komen er bij de beschrijving van het Pickwick-proces op terug.

Queen's Bench

De *Court of Common Pleas* oordeelde over gedingen tussen burgers, waarbij de overheid niet betrokken was. Was de overheid wel partij, dan procedeerde men voor de *King's Bench*. De *King's Bench* werd beschouwd als van hoger rang en fungeerde soms in eerste instantie en soms als hoger beroep van de *Common Pleas*. Voldoende is te weten dat het als een grote eer werd beschouwd door de confrères te worden verkozen tot K.C. ofwel King's Counsel (of in Dickens' tijd en tegenwoordig Q.C. Queen's Counsel).⁷ De K.C.'s mochten zijden toga's dragen en hun benoeming werd dan ook aangeduid als *taking silk*. In Dickens' werken komen de *silks* niet of nauwelijks voor. Voor zover ik weet, wordt in Bleak House één silk vermeld, Mr Blowers Q.C., die de Lord Chancellor een beleefd grapje in de mond legt.

Jarndyce and Jarndyce has passed into a joke; that's the only good that has ever come of it. The last Lord Chancellor handled it neatly when, correcting Mr Blowers, the eminent silkgown, who had said that such a thing might happen when the sky rained potatoes, he observed: or when we get through Jarndyce and Jarndyce, Mr Blowers.

Of mr Tangle een *silk* is, wordt ons niet meegedeeld. In ieder geval is hij een Q.C., *who knows more of Jarndyce and Jarndyce than anybody. He is famous for it – supposed never to have read anything else since he left school.*

Court of Chancery

De King's Bench mocht dan niet zo dikwijls in Dickens' boeken figureren, er zijn nog drie rechtbanken die een prominente rol speelden, de *Court of Chancery*, de

6. Aanvankelijk procedeerde men mondeling en moest de eiser de nauwkeurige bewoordingen van de *writ* opzeggen. Vergiste hij zich in een woord, dan verloor hij zijn actie. Precies dezelfde ontwikkeling zien we in het Romeinse recht. Daar klaagde iemand over met opzet afgehakte wijnstokken, terwijl hij struiken had moeten zeggen. Hij verloor het proces.

7. De voorzitter van de King's Bench was de Lord Chief Justice of England. De eerste was Sir Francis Bacon (1561-1626), filosoof en Lord Chancellor.

Insolvency Court en Doctors' Commons.

Ook de *Court of Chancery* dateerde uit de Middeleeuwen en was ontstaan uit een conflict tussen Parlement en Koning. Op aanvraag van de benadeelde burger gaf de Lord Chancellor, zoals we hebben gezegd, in naam van de koning nieuwe *writs*, dat wil zeggen nieuwe acties uit en creëerde dusdoende nieuw recht. Want evenals in het Romeinse recht had iemand pas een recht, als hij een actie had. De procedurele bescherming ging aan het recht vooraf; geen actie, geen recht. Het Parlement vond die uitgifte van al die *writs* een daad van wetgeving, die tot de competentie niet van de koning maar van het parlement hoorde. In 1258 heeft het Parlement de uitgifte van nieuwe *writs* verboden.⁸ Daardoor werd de rechtsontwikkeling langs die weg gestopt en moest een andere weg worden gezocht om aan de eisen van de voortschrijdende tijd te voldoen. Voor de hand lag de weg van een *Act of Parliament (Statute)*, maar die weg was langdurig en uiterst omslachtig. De oplossing vond men in de rechtspraak en weer dringt de vergelijking met het Romeinse recht zich op.⁹ Deed zich een nieuwe en onbeschermd situatie voor die een actie nodig had, dan richtte men een smeekschrift tot de Koning *for the love of God and by way of charity*. De Koning was immers de fountain of justice. Het geweten van de Koning gaf aan deze dringende beden gehoor en oordeelde in deze nieuwe zaken op grond van de billijkheid, in het Engels Equity naar het Latijnse woord aequitas. Die oordelen gaf hij natuurlijk niet zelf, maar liet hij over aan wie...? Aan de Lord Chancellor. Zo ontstond de Court of Chancery. Ook Chancery huisde in een hoek van Westminster Hall, althans in term time, dat wil zeggen in een van de vier perioden waarin de rechtbanken officieel zitting hadden. Die vier perioden waren: Michaelmas¹⁰ (2-25 november), Hilary¹¹ (11-31 januari), Easter¹² (15 april-8 mei) en Trinity¹³ (22 mei-12 juni). De hoeveelheid zaken

8. In de zogenaamde *Provisions of Oxford*, 1258 en de *Statute of Westminster II*, 1285.

9. In het Romeinse recht vulde de *praetor* op grond van de billijkheid, aequitas, het wettenrecht aan.

10. Deze perioden worden door de Universiteit van Oxford nog in acht genomen. Michaelmas is een christelijk feest van de aartsengel Michael, dat gewoonlijk op 29 september wordt gevierd.

11. Genoemd naar de eerste bisschop van Poitiers St Hilaire die leefde in de vierde eeuw (315-367) na Christus. Feestdag 13 januari.

12. Pasen, de verrijzenis van de Heer wordt gevierd op de eerste zondag na de eerste volle maan van de lente.

13. Drievuldigheidszondag, acht weken na Pasen.

was zo groot dat ze onmogelijk in term time kon worden afgedaan. In plaats van de termijnen te vergroten, hield men zittingen out of term. De zittingen van de *Court of Chancery* werden gehouden in de hall van Lincoln's Inn. Iedereen kent de beroemde opening van *Bleak House*:

London, Michaelmas term lately over, and the Lord Chancellor sitting in Lincoln's Inn Hall...The raw afternoon is rawest, and the dense fog is densest, and the muddy streets are muddiest...and hard by Temple Bar, in Lincoln's Inn Hall, at the very heart of the fog, sits the Lord High Chancellor in his High Court of Chancery.

Het einde van Jarndyce and Jarndyce heeft plaats *in term time* en dus in Westminster Hall:

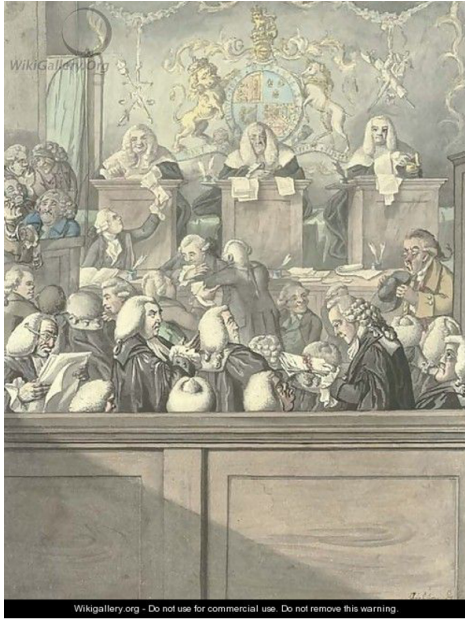
When we came to Westminster Hall, we found that the day's bussiness was begun... We asked a gentlemen by us what cause was on. He told us Jarndyce and Jarndyce. We asked him if he knew what was doing in it? He said, really no, he did not, nobody ever did, but as well as he could make out, it was over. Over for the day, we asked him? No, he said, over for good.

Het verschil tussen de *Court of Common Pleas en Chancery* was ge-legen in de afwezigheid bij de laatste van een jury en in de eenvormige wijze om een actie te beginnen. De hele procedure speelde zich af voor de Lord Chancellor. In Dickens' tijd kleefden er vele en zware misbruiken aan de *Chancery-procedure*. Zelfs Wellington, toch niet een van de meest hervormingsgezinde Prime Ministers, hoopte in 1830 dat de nieuwe Chancellor, Lord Brougham would reform that damned court, if any one could. Dickens heeft *Bleak House* aan die misstanden gewijd.¹⁴

Insolvency Court

De *Insolvency Court* of vollediger de *Court for the Relief of Insolvent Debtors* heeft een kort bestaan gehad. Hij had ten doel schuldenaren te helpen die hun schulden niet konden betalen. Maar was er dan geen faillissementswet die een

14. Cf. J.H.A.Lokin, Charles Dickens, *Bleak House*, in: Ex libris Hans Nieuwenhuis, 2009, 623-642. Hoewel in de inhoudsopgave niet terug te vinden, is het opstel ook verschenen in: Dickens in de Lage Landen, 2012, 72-96.

Term Time or the Lawyers all alive in
Westminster Hall

Portugal Street, Lincoln's Inn Fields. Dickens geeft een nauw-keurige beschrijving van het smerige, benauwde en altijd overvolle vertrek: *When it is heavy raining, they all come in, wet through; and at such times the vapours of the Court are like those of a fungus-pit.*

Drie of vier gepruikte *Commissioners of the Insolvent Court* zaten aan kale lessenaars en beoordeelden een eindeloze stroom van haveloze schuldenaren. Zat je eenmaal in de schuldgevangenis, dan kon je een verzoek tot vrijlating indienen om voor de *Insolvent Court* te verschijnen door je 'insolvent' te laten verklaren. Zo'n verzoek diende John Dickens in 1824 in. Tijdens de procedure stierf zijn moeder en liet hem 450 pond na, die werden aangewend ter aflossing van zijn schulden.¹⁵ Op 28 mei werd hij op grond van de *Insolvency Act* vrijgelaten, nog voordat het testament van zijn moeder geldig was verklaard, *was proved* in de *Court of Probate* (zie hierna). Op 15 december 1831 moest John Dickens opnieuw verschijnen voor de *Insolvent Debtors Court* en werd

15. Op 2 maart 1824 had John een verzoek tot aanvulling van zijn salaris ingediend bij de Navy Pay Office. Hij kreeg 5/12e van zijn salaris uitbetaald als pensioen en was dus vrij een ander beroep te kiezen. Michael Slater, Charles Dickens, 2009, 21.

streep zette onder de schulden? Ja die was er, de *Bankruptcy Act*, maar die gold alleen voor kooplieden, traders. 'Gewone' schuldenaren zoals Dickens' vader John en Mr Micawber vielen niet onder de faillissementswet. Voor hen werd in 1813 de *Court for the Relief of Insolvent Debtors* gecreëerd die heeft bestaan tot 1861, toen het verschil tussen traders en niet-traders werd opgeheven, een voorloper van de *Debtor's Act* van 1869, die het hele systeem van de schuldgevangenschappen afschafte. Wilde men voor relief in aanmerking komen, dan moest men overtuigend aantonen dat men werkelijk niet in staat was zijn schulden te betalen. De *Insolvency Court* had zijn zetel in

zijn financiële situatie onderzocht. Hij kwam er ongeschonden doorheen, maar zijn riskante levenswandel veranderde niet. In november 1834 werd hij gearresteerd en gebracht naar een *lock-up* ofwel *sponging house* waar hij nog enig respijt kreeg om zijn schulden te betalen.¹⁶ Charles kon met veel moeite het benodigde geld bijeenbrengen en zo zijn vader te hulp schieten, helaas niet voor de laatste keer.¹⁷

In de *Pickwick Papers* wordt het verhaal verteld van de coachman George. George had gespeculeerd in de verkoop van postpaarden en moest verschijnen voor de Court. Hij werd juridisch bijgestaan door Solomon Pell, die kantoor hield in een herberg aan de overkant. De advocaten van de *Insovent Court* hadden namelijk geen eigen kantoor.

The professional establishment of the more opulent of these attorneys, consists of a blue bag and a boy: generally a youth of the Jewish persuasion. They have no fixed offices, their legal busines being transacted in the parlours of public-houses or the yards of prisons; whither they repair in crowds and canvass for customers after the manner of omnibus cads.

Naast Pell kreeg George praktische ondersteuning van zijn medekoetsiers, onder wie Tony Weller. Om een kans te maken niet in de gevangenis te verdwijnen, moest George een zo berooid mogelijke indruk maken en aantonen dat hij niets meer bezat. Toen de oude Weller de public house binnentrad, zag hij George, looking extremely well and soothing the excitement of his feelings with shrimps and porter'. Het volgende gesprek ontspoon zich tussen de oude Weller en George:

Vell George, How is it? All right behind and full inside?

All right, old feller, replied the embarassed gentleman.

Is the grey mare made over to anybody? inquired Mr Weller anxiously.

George nodded in the affirmative.

Vell, that's all right, said Weller. Coach taken care on also?

Consigned in a safe quarter, replied George, wringing the heads off half a

16. Ook in het Romeinse recht kon de schuldeiser de schuldenaar opsluiten. Hij had dan nog drie marktdagen de tijd om het geld bijeen te brengen, bij gebreke waarvan hij als slaaf werd verkocht.

17. Michael Slater, Charles Dickens, 2009, 45.

dozen shrimps and swallowing them without any more ado.

Wery good, wery good, said Mr Weller, Always see to the drag (rem) ven you go downhill. Is the vay-bill (bewijs van opslag) all clear and straightfor 'ard?

The schedule, sir, said Pell, guessing at Mr Weller's meaning, the schedule is as plain and satisfactory as pen and ink can make it.

Mr Weller nodded and then turning to Mr Pell, said, pointing to his friend George:

Ven do you take his clothes off?

Why, replied Mr Pell, he stands third on the opposed list, and I should think it would be his turn in about half an hour.

Onnodig te zeggen dat Mr Pell *brought George through*.

Hoe makkelijk het was iemand in de schuldgevangenis te krijgen, blijkt uit de snelheid waarmee Sam Weller zich in de *Fleet prison* liet opsluiten om zijn meester bij te staan. Hij leende 25 pond van zijn vader en weigerde die terug te betalen. Tony Weller denkt dat dat genoeg is om hem in het gevang te krijgen maar Sam weet dat er een *habeas corpus* voor nodig is, door Sam *have-his-carcase* genoemd, een letterlijke vertaling uit het Latijn. Een *writ* van *habeas corpus* was een document, zonder welke niemand in de gevangenis mocht worden geworpen. De volgende conversatie speelt zich af tussen vader en zoon:

Wy, none of them unconstootional ways o' doing it, retorted

Sam. The have his-carcase, next to the perpetual motion, is vun of the blessedest things as was ever made... Deferring to his son's feelings upon this point, Mr. Weller at once sought the erudite Solomon Pell, and acquainted him with te desire to issue a writ, instantly, for the sum of twenty-five pounds and costs of process; to be executed without delay upon the body of one Samuel Weller; the charges thereby incurred, to be paid in advance to Solomon Pell. The attorney...at once led the elder Mr. Weller down to the Temple, to swear the affidavit of debt, which the boy, with the assistance of the blue bag, had drawn on the spot...¹⁸

All right, Sammy, said Mr. Weller

18. Sam laat een zogenaamde *cognovit* afgeven, een formele schuldbekentenis. Zo'n *cognovit*, die ook Mrs Bardell onwetend tekent, geeft recht op parate executie, dat wil zeggen, executie zonder rechterlijke tussenkomst. Ook hier weer een parallel met het Romeinse recht waar de regel gold: *confessus pro iudicato habetur*; degene die bekent wordt voor veroordeeld gehouden.

The officer will be here at four o'clock, said Mr Pell I suppose you won't run away meanwhile, eh? Ha! Ha! And Mr Pell who was busy making out his little bill of costs, smiled again, as he called Mr. Weller's attention tot the amount. By the time the officer arrived, Sam had made himself so extremely popular; that the congregated gentlemen determined to see him to prison in a body. So off they set; the plaintiff and defendant walking arm in arm; the officer in front; and eight

stout coachmen bringing up the rear. At Serjeant's Inn Coffee house the whole party halted to refresh, and, the Legal arrangements being completed, the procession moved on again.

Sam, having been formally delivered into the warden's custody, passed at once into the prison, walked straight to his master's room and knocked at the door.

Zo snel men in de gevangenis kon geraken, zo snel was men er ook weer uit, indien althans voldoende geld was bijeengebracht om de schulden te voldoen. Pickwick kwam uit de *Fleet prison* vrij op dezelfde dag waarop hij zijn verzet tegen betalen van de kosten opgaf, 's middags om drie uur.¹⁹ Perker had het dossier, *a small bundle of documents tied with red tape*, meegenomen en wellicht de vrijlatingspapieren geprepareerd. Ook Sam Weller ging dadelijk mee nadat hij de van tevoren opgestelde kwitantie van formal discharge had laten halen bij Solomon Pell.

Vader Dorrit moest tot zijn ergernis minstens een dag wachten voordat hij de Marshalsea kon verlaten.

Mr Micawber kwam na zijn arrestatie in de King's Bench terecht. Er was in zijn geval sprake van een mysterieus document, a Deed, which I suppose, now, to have been some former composition with his creditors. Toen dit obstakel uit de weg was geruimd, diende Mrs Micawber's familie een verzoek in for his release under the Insolvent Debtor's Act, which would set him free in about six weeks.

19. Holdsworth wijst in een addendum in zijn boek *Charles Dickens as a legal historian*, 1928, 149 op een vergissing van Dickens die Perker laat zeggen dat Pickwick aan de *Freeman's Court sharks* de kosten van de eiser en de gedaagde moet betalen, terwijl hij uiteraard de kosten van hem als gedaagde aan Perker verschuldigd was en Dodson en Fogg alleen de kosten van eiser Bardell konden innen.

In due time Mr. Micawber's petition was ripe for hearing; and that gentleman was ordered to be discharged under the Act, to my great joy. His creditors were not implacable; and Mrs Micawber informed me that even the revengeful bootmaker had declared in open court that he bore him no malice, but that, when money was owing to him, he liked to be paid. He said he thought it was human nature.

Mr. Micawber returned to the King's Bench when his case was over, as some fees were to be settled and some formalities observed, before he could be actually released.

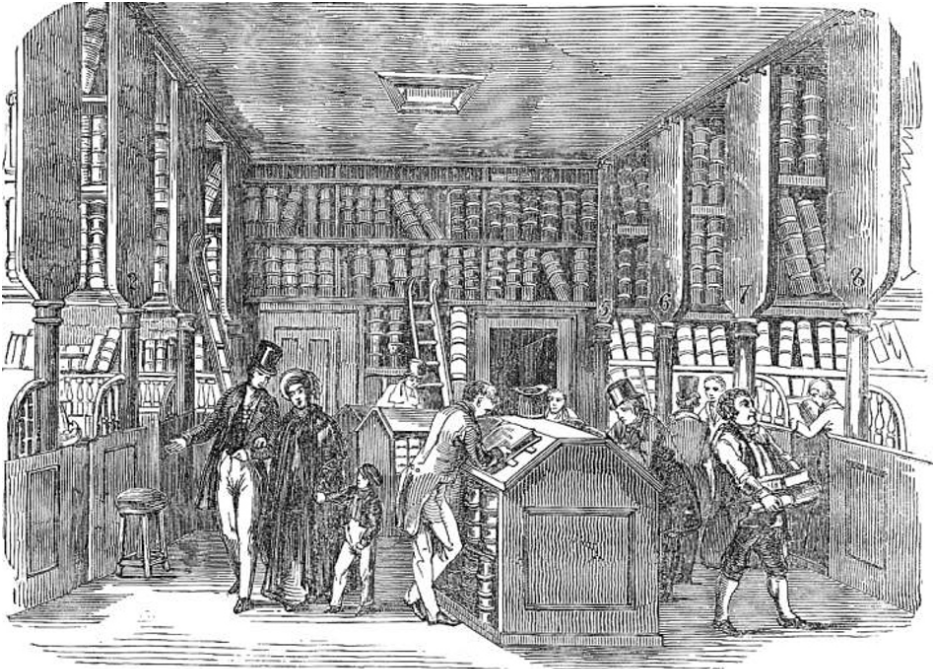
Tijdens zijn gevangenschap had hij zich nuttig gemaakt door een snorkend aan de House of Commons gericht verzoekschrift op te stellen, praying for an alteration in the law of imprisonment for debt.

Doctors' Commons

Ten slotte Doctors' Commons. Dat was een verzamelnaam voor een vereniging van juristen die werkzaam waren in de zogenaamde *Civil Law Courts*, dat wil zeggen in de rechtbanken die recht spraken naar Romeins–Canoniek recht. De *Civil Law Courts* vereisten eigen advocaten en dat waren de Doctors. Ze moesten aan Oxford of Cambridge een doctorsgraad hebben behaald. Het Canonieke recht werd in de opleiding betrokken omdat het huwelijks- en het testamentair erfrecht beheerst werden door het recht van de Kerk, aanvankelijk de Rooms-katholieke kerk en na de reformatie dat van de Church of England. Terwijl de student die zich in de Common Law wilde bekwamen zijn opleiding ontving van de advocaten zelf, ging de toekomstige civil lawyer naar de universiteit om de doctorsgraad in Civil Law te behalen en *Iuris Utriusque Doctor*, dat wil zeggen Doctor in de beide Rechten te worden. Na het verkrijgen van zijn DCL (Doctor of the Civil Law) in Oxford of van zijn LLD (*Legum Doctor*) in Cambridge was hij gekwalificeerd als civilian. Het spreekt vanzelf dat de Doctors door hun opleiding meer internationaal georiënteerd waren dan de common lawyers en velen hadden dan ook enige tijd gestudeerd aan oude Europese universiteiten, in Padua, Parijs of Bologna. Vóór de reformatie waren het voornamelijk geestelijken die de studie van de beide rechten, d.w.z. van Romeins en Canoniek recht aanvatten.

De Doctors waren voornamelijk werkzaam in drie rechtbanken, die competent waren in rechtskwesties, die informeel werden aangeduid als de drie W's: *wills*,

wives and wrecks. De Court die zich bezig hield met wills, heette the *Court of Probate* en boog zich over testamenten. Tony Weller liet het testament van zijn gestorven vrouw, de weduwe Clarke, goedkeuren met behulp van Solomon Pell, in wie hij een onbegrensd vertrouwen had, maar die als raadsman niet bevoegd was.²⁰

THE PREROGATIVE COURT, DOCTORS' COMMONS.

Het woord wrecks stond voor alle zaken van zeerecht, die door de *High Court of Admiralty* werden afgedaan. De rechtbank die zich bezig hield met huwelijken en echtscheidingen (*wives*) werd *the Court of Arches* genoemd naar de kerk *St Mary-le-Bow*²¹ waar zij haar permanente zetel had. Zij werd bemand door

20. Holdsworth, Charles Dickens as a Legal historian, 1928, 6 wijst erop dat Mrs. Weller, tenzij zij haar eigendommen in een trust had ondergebracht, geen bevoegdheid had een testament te maken, aangezien haar vermogen bij haar huwelijk was toegefallen aan haar echtgenoot.

21. Sancta Maria de Arcubus, naar het Latijnse woord voor boog, arcus. Na de grote brand van 1666 huisde het Hof in de gebouwen van Doctor's Common.

geestelijken die door de aartsbisschop van Canterbury werden benoemd.²² Wilde men trouwen, dan was een *marriage licence* nodig en met dat doel haastte Jingle zich naar Doctors' Commons om te kunnen trouwen met Rachael Wardle. In het bezit van een *licence* kon men het huwelijk kerkelijk laten inzegenen. Rachael vraagt nog: Can't we – can't we be married before tomorrow morning? Maar Jingle zegt: Impossible – can't be – notice at the church – leave the licence to-day – ceremony come off to-morrow. Zonder problemen bereikt Jingle the Vicar-General's office and procured a highly flattering address on parchment from the Archbishop of Canterbury to his 'trusty and well-beloved Alfred Jingle and Rachael Wardle. greeting'.

Het vereiste van een marriage-licence was in Dickens' tijd een loutere formaliteit geworden die de verstrekker geld in het laatje bracht. Er werd zelfs geleurd door zogenaamde touters, die poogden aan iedereen een licence te slijten. Dat blijkt uit het wonderlijke verhaal van Sam Weller over het tweede huwelijk van zijn vader.

Do you know--what's a-name--Doctors' Commons' Yes, Sir: 'Where is it?' Paul's Churchyard, Sir; low archway on the carriage side, bookseller's at one corner, hotel on the other, and two porters in the middle as touts for licences. 'Touts for licences!' said the gentleman. Touts for licences,'replied Sam. 'Two coves in white aprons-- touches their hats ven you walk in-- "Licence, Sir, licence?" Queer sort, them, and their mas'rs, too, sir—Old Baily Proctors --and no mistake. 'What do they do?' inquired the gentleman. 'Do! You, Sir! That ain't the worst on it, neither. They puts things into old gen'l'm'n's heads as they never dreamed of. My father, Sir, wos a coachman. A widower he wos, and fat enough for anything--uncommon fat, to be sure. His missus dies, and leaves him four hundred pound. Down he goes to the Commons, to see the lawyer and draw the blunt--very smart--top boots on --nosegay in his button-hole--broad-brimmed tile--green shawl --quite the gen'l'm'n. Goes through the archway, thinking how he should invest the money--up comes the touter, touches his hat-- "Licence, Sir, licence?" -- "What's that?" says my father.-- "Licence, Sir," says he.-- "What licence?" says my father.-- "Marriage licence," says the touter.-- "Dash my veskit," says my father, "I neer thought o' that." -- "I think you

22. Boz geeft in een van zijn Schetsen een fraaie beschrijving van Docotor's Common en met name van de Probate Court en de Court of Arches. Boz maakt een zitting mee waarin Mr Sludberry werd beboet en geëxcommuniceerd omdat hij in de kerk Mr Bumble had toegevoegd: You be blowed. De beschrijving was gebaseerd op een proces Jarman v. Wise, dat door Dickens op 18 november 1830 was verslagen.

wants one, Sir," says the touter. My father pulls up, and thinks a bit-- "No," says he, "damme, I'm too old, b'sides, I'm a many sizes too large," says he.-- "Not a bit on it, Sir," says the touter.-- "Think not?" says my father.-- "I'm sure not," says he; "we married a gen'l'm'n twice your size, last Monday"-- "Did you, though?" said my father. To be sure, we did," says the touter, "you're a babby to him--this way, sir--this way!"--and sure enough my father walks arter him, like a tame monkey behind a horgan, into a little back office, vere a teller sat among dirty papers, and tin boxes, making believe he was busy. "Pray take a seat, vile I makes out the affidavit, Sir" says the lawyer.-- "Thank'ee, Sir," says my father, and down he sat, and stared with all his eyes, and his mouth vide open, at the names on the boxes. "What's your name, Sir," says the lawyer.-- "Tony Weller," says my father.-- "Parish?" says the lawyer. "Belle Savage" says my father; for he stopped there wen he drove up, and he know'd nothing about parishes, he didn't.-- "And what's the lady's name?" says the lawyer. My father was struck all of a heap. "Blessed if I know," says he.-- "Not know!" says the lawyer.-- "No more nor you do," says my father; "can't I put that in arterwards?"-- "Impossible!" says the lawyer.-- "Wery well," says my father, after he'd thought a moment, "put down Mrs. Clarke."-- "What Clarke?" says the lawyer, dipping his pen in the ink.-- "Susan Clarke, Markis o'Granby, Dorking," says my father; "she'l have me, if I ask. I des-say--I never said nothing to her, but she'll have me, I know." The licence was made out, and she DID have him, and what's more she's got him now; and I never had any of the four hundred pound, worse luck.

Aan het hoofd van de *Court* stond aanvankelijk de *Dean of the Arches* en het was één van deze dekens, Richard Blodwell, die aan het einde van de vijftiende eeuw een vereniging vormde van *Doctors of Law*. Zij kwam bijeen in Paternoster Row en had een gemeenschappelijke tafel *the common table*, waaraan zij de naam *Doctors' Commons* ontleende. Voor de toelating tot dit exclusieve gezelschap was vereist het behalen van de doctorsgraad in Civil (Romeins en Canoniek) Law in Oxford of Cambridge, het fiat van de aartsbisschop van Canterbury, admissie als *advocate* door de *Dean of the Arches* en tenslotte één jaar praktijkervaring in één der *Civil Law Courts*.

Om het onderscheid met de common lawyers aan te geven werden de *Doctors* geen *barristers*, of *solicitors* of *attorneys* genoemd maar *advocates* en *proctors*. De

THE DUTCH DICKENSIAN

bekendste bij Dickens is Mr Spenlow, bij wie David Copperfield in de leer gaat. Tevoren vraagt David aan zijn vriend Steerforth: What is a proctor, Steerforth?

Why, he is a sort of monkish attorney, replied Steerforth. He is, to some faded courts held in Doctors' Commons - a lazy old nook near St. Paul's Churchyard - what sollicitors are to the courts of law and equity.

*But advocates and proctors are not one and the same? said I, a little puzzled-
Are they?*

No, returned Steerforth, the advocates are civilians - men who have taken a doctor's degree at college. The proctors employ the advocates. Both get very comfortable fees and altogether they make a mighty snug little party.

Een zitting van Doctors' Common, begin 19e eeuw.

Met de reformatie deed een zekere vorm van nepotisme zijn intree. Vele Doctors of Law waren de zoons of familieleden van advocates of proctors, soms voorzien van Romeinse voornamen als Julius Caesar, Augustus, of uiteraard Justinian. Dickens overdreef waarschijnlijk niet toen hij een zitting in Doctors' Commons beschreef als a cosey, dosey, old-fashioned, time-forgotten, sleepy-headed little family-party. Het einde van de Doctors' Commons werd ingeluid door de Court of Probate Act en de Matrimonial Causes Act van 1857. Daardoor verloren de advocaten en de proctors het monopolie in kwesties van echtscheiding en van het goedkeuren en registreren van testamenten, tot dan toe hun belangrijkste bron van inkomsten. Op 8 augustus 1859 werd aan o.a. barristers en sollicitors toegang verleend tot de High Court of Admiralty. Ten gevolge van deze wetten loste de Doctors' Commons zich op en werd de om zijn prachtige verzameling van Europese rechtswetenschap vermaarde bibliotheek in 1861 verkocht ondanks het hardnekkige verzet van Dr Lee, die een vergeefs beroep deed op de House of Commons. In 1865 werden de

gebouwen aan de College Square, Great Knightrider Street, verkocht en twee jaar later gesloopt. De laatste civilian advocate Thomas Hutchinson Tristram DCL stierf op 8 maart 1912.

In 1873-1875 verloren al deze rechtbanken door de Judicature Acts hun gelding. Volgens het Engelse recht houdt een rechtbank op te bestaan als zij door formele wet is afgeschaft. Er moet dus een Act of Parliament aan te pas komen. Was er voor een specifieke rechtbank geen afschaffingswet gemaakt, dan bestond die rechtbank nog, ook al was ze lange tijd niet bijeengekomen. Dat werd duidelijk in een zeldzame rechtsstrijd die zich afspeelde in 1954. Daarin kwam met name Doctors' Commons zoals Dickens die gekend had, weer tot leven. Om die reden besteden we er tot slot aandacht aan. Het gaat om de rechtsstrijd Manchester Corporation versus Manchester Palace of Varieties Ltd. Wat was er aan de hand?

Al twintig jaar lang had boven het grote voorhang van het theater het geborduurde stadswapen van Manchester geprikt tot streling van het oog van de bezoeker. Meer dan zestig jaar gebruikte het variétépaleis dit wapen als afbeelding op zijn zegel en nu na al die jaren van ongestoord genot, kwam daar die brief van de town clerk met het verzoek onmiddellijk op te houden het wapen te gebruiken of ten toon te spreiden. De directie besloot dan ook een ferme brief terug te schrijven, waarin zij niet alleen weigerde aan het verzoek te voldoen, maar bovendien aan de Manchester Corporation het recht ontzegde zich met deze zaken in te laten.²³ De stad reageerde snel en verrassend. Op 5 mei 1954 zond zij een verzoekschrift, *petition*, naar de Hertog van Norfolk in zijn erfelijke hoedanigheid van Earl Marshal waarin zij de bovenbeschreven grieven uiteenzette en vroeg een procedure te mogen aanspannen voor His Grace's High Court of Chivalry of Court Military. Het verrassende was gelegen in de omstandigheid dat de High Court of Chivalry reeds meer dan 200 jaar niet bijeen was gekomen zodat de vraag gewettigd was of het Hof nog bestond en zo ja, welke competentie het had. Bovendien was het Hof een Civil Law Court, hetgeen betekende dat het rechtspraak op grond van Romeins-Canoniek recht - civil law – dat vanouds werd bepleit niet door barristers bijgestaan door sollicitors, maar door advocates and proctors.²⁴ Deze beroepen waren, zoals we hebben gezien, al bijna een eeuw obsoleet. Desondanks liet de Hertog van Norfolk op 20 oktober 1954 het variététheater oproepen te

23. Brief van 21 april 1954

24. Civil Law wordt gebruikt in tegenstelling tot Common Law. De laatste baseert zich op het inheemse Engelse gewoonterecht, de eerste op het Romeins-canonieke recht. De Common Law werd geleerd in de praktijk, de Civil Law aan de universiteiten. Als men in Oxford of Cambridge recht studeerde was dat steeds de Civil Law. Wiiliam Blackstone (1723-1780) was de eerste professor die op een afzonderlijke leerstoel in Oxford les gaf in de Common Law.

verschijnen en zich in te schrijven op de reeds twee eeuwen onbeschreven rol van de High Court of Chivalry in Londen. Het theater gehoorzaamde aan dit bevel, de stad Manchester componeerde een conclusie van eis, in deze procedure *Libel*²⁵ geheten en daarmee begon op 21 december 1954 één van die processen die buiten het Verenigd Koninkrijk ondenkbaar zijn.

Op die dag, om precies te zijn half elf 's ochtends, speelde zich een ongewoon schouwspel af in het gebouw van de Lord Chief Justice. Daar betrad Mr Smith, the *Cryer of the Court*, het vertrek, gevolgd door twee griffiers - joint registers of the Court - en daarachter twee *Pursuivants*, dat zijn jongere leden van de *College of Arms* met de fraaie namen Rouge Dragon en *Bluemantle* en vier herauten in bonte kleuren, Lancaster, Somerset, York en Chester. *De Kings of Arms* Garter en Norroy, bevonden zich reeds in de rechtbank. Na de Heralds schreed de plaatsvervanger - *Surrogate* - van de Earl Marshal binnen gekleed in de toga van een *Doctor of Civil Law* en tenslotte was daar Bernard Marmaduke, Hertog van Norfolk, in *levée dress*. (in uniform van *Earl Marshal*). De Cryer riep luid *Silence in Court* en opende het proces met de Proclamatie *Oyez, Oyez, Oyez, all manner of persons having anything to do before the High Court of Chivalry draw near and give your attendance. God save the Queen*. Daarop las Mr Wagner, Richmond Herald, de titels van de *Earl Marshal* voor en een patentbrief van Karel II van 19 oktober 1672 waarin deze vorst het hoge ambt van *Earl Marshal* erfelijk verleende aan Henry, Lord Howard *en zijn mannelijke afstammelingen*.²⁶ Vervolgens las Mr Philipps, gekleed in het livrei van de *Scriveners' Company* een Warrant voor waarin de *Earl Marshal Raynor*, Baron Goddard of Aldbourne aanwees als zijn *Lieutenant, Assessor and Surrogate*. Lord Goddard bekleedde in 1954 het hoogste rechterlijke ambt van *Lord Chief Justice of England*. Na het afleggen van de eed om volgens wet en gewoonte recht te spreken *without fear of favour, affection or ill-will* werd de zaak van

25. Libel naar het Latijnse libellus (boekje) waarmee de Justiniaanse procedure werd ingeleid.

26. De titel Hertog van Norfolk is erfelijk verbonden aan een lid van de familie Howard. Het merendeel van deze familie is Rooms--katholiek gebleven. Ten gevolge van de Test Acts van 1672 (25 Car.II c.2) en 1678 (30 Car.II st.2) moest ieder die een staatsambt bekleedde de sacramenten ontvangen volgens de Church of England en o.a. de leer van de transsubstantiatie afzweren. Een katholieke Norfolk kon derhalve niet zelf het ambt van Earl Marshal vervullen. Hij bediende zich dan van een Deputy. De vereisten van de Test Acts zijn ingetrokken door de Roman Catholic Relief Act van 1829 (10 Geo IV c.7). De Test Acts zelf zijn afgeschaft in 1863 en 1866.

de *Lord Mayor, Aldermen and Citizens of the City of Manchester against the Manchester Palace of Varieties Limited* in behandeling genomen.

Het voert te ver om de gehele gang van het proces te behandelen. Er is een woordelijke weergave verschenen in *The Heraldry Society*²⁷ van 1955. Het gaat hier om de vaststelling van het principe dat het Hof nog bestond omdat het niet *by Act of Parliament* was afgeschaft. In 1873 en in 1875 was een grote schoonmaak gehouden in de *Judicature Acts*, maar omdat ook toen de *Court of Chivalry* al een eeuw slapend was, is hij aan de aandacht ontsnapt. Omdat men er ook niet aan heeft gedacht overgangsbepalingen te maken, toen Doctor's Common in 1857 zijn exclusieve competentie verloor, pleitten in 1954 de twee barristers, Mr Squibb voor de eiser en Mr Cole voor gedaagde, als civilians *ex necessitate rei*, uit noodzaak.

Uiteraard probeerde de verdediging aan te tonen dat het Hof incompetent was en had daarvoor een historisch argument. De volledige naam van het Hof, dat in 1348 voor het eerst wordt genoemd, luidde namelijk the Court of the Constable and the Marshal. In de eerste twee eeuwen werd het steeds gehouden voor de Lord High Constable en de Earl Marshal gezamenlijk.²⁸ Beiden waren de hoogste functionarissen van de kroon. Zij vergezelden aanvankelijk de koning op militaire expedities als opperbevelhebbers en speelden een belangrijke rol bij de kroningsplechtigheden. Het ambt van High Constable kwam ter gelegenheid van de kroning van Hendrik VIII op 21 april 1509 in handen van Edward Stafford, Hertog van Buckingham. Deze viel in ongenade en werd op 17 mei 1521 onthoofd. Sindsdien is er geen High Constable meer geweest en dat feit greep de verdediging aan om het Hof onvolledig en dus vervallen te laten verklaren. Het argument werd afgewezen in een beleefd tweegesprek tussen de Surrogate en Mr Cole, de advocaat van de gedaagde.

The Surrogate: *Is there any authority to show that matters relating to Coats of Arms are in any way punishable at a court of law?*

Mr Cole: *Not a Court of Common Law.*

The Surrogate: *A Court of Equity?*

Mr Cole: *Nor a Court of Equity.*

The Surrogate: *Then you say that the grant of Arms is entirely unprotected?*

27. A verbatim report of the case in the High Court of Chivalry of the Lord Mayor, Aldermen and citizens of Manchester versus The Manchester Palace of Varieties Limited, The Heraldry Society, 1955

28. Constable is afgeleid van het Latijnse comes stabuli en betekent stalmeester. Maarschalk heeft een Germaanse oorsprong (marh- en chaic) en betekent stalknecht.

Mr Cole: *All I say is that ... with your Lordship's permission, the present case is such that it ought not to be governed in any way by previous cases because they are bad precedents.*

The Surrogate: *You are asking me to hold that all these decisions of the Courts of Chivalry in the past have been illegal?*

Mr Cole: *Not all, only those since 1521.*

The Surrogate: *I do not want to encourage you, Mr Cole.*

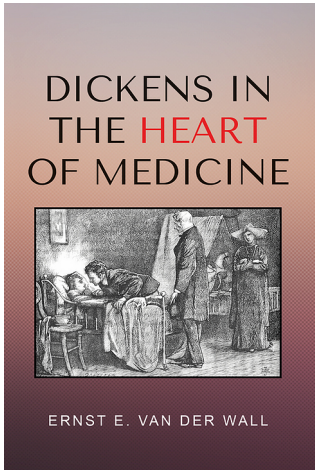
Het eindvonnis getuigde van wijsheid. Het wapen in de voorhang mocht ten toon gespreid blijven, want the arms of universities, colleges or dioceses displayed on tobacco jars, ash trays, teapots and other articles of domestic use are to be found in shops all over the country and are dear to the heart of souvenir hunters, tourists, American (sic) and others, as well as sea-side visitors. Maar het gebruik van het stadswapen als zegel was verboden. Daarmee trad de private onderneming naar buiten als een officieel orgaan van de stad. Manchester toonde zich met de uitslag tevreden. De eer van de stad was gered.

Voordat hij zijn eindoordeel uitsprak had Lord Goddard duidelijk gemaakt dat het Hof bestond, ook zonder High Constable. Dat achtte hij onder andere bewezen door de patentbrieven van James I in 1622 en van Charles II in 1672. Deze brieven waren tijdens het proces voorgelezen. En once it is established that this court exists, whatever interval may have elapsed since its last sitting, there is no way, so far as I know, of putting an end to it save by an Act of Parliament. Tot op heden is die Act er niet gekomen. In 1977 is in de Administration of Justice Act opnieuw grote schoonmaak gehouden en zijn allerlei obscure rechtbanken opgeheven als Courts of Pie Powder, Courts of the Staple, Hundred Courts, Courts of the Clerks of the Markets, Views of Frankpledge, etc.. De Court of Chivalry was daar niet bij. Nog steeds geldt wat de Cryer aan het eind van de zitting op 21 december 1954 uitriep: *Oyez, Oyez, Oyez, Our Sovereign Lady the Queen doth strictly charge and command all manner of persons here present that have attended to depart hence in the peace of God and of Our Sovereign Lady The Queen for the High Court of Chivalry doth now stand adjourned.*

Het Hof is in zijn werkzaamheden geschorst (adjourned) maar kan elk ogenblik weer uit zijn slaap worden gewekt.

Beeëindigen we dit opstel met de overweging waarmee we het zijn begonnen. We mogen ons gelukkig prijzen dat Dickens de rechtbanken heeft meegemaakt vóór de grote hervorming van de Judicature Acts. Hij heeft ze gezien in hun middeleeuwse gedaante en er in al zijn werken inspiratie uit kunnen putten.

PUBLICATIES: NIEUW EN RAMSJ

“Clearly, it is the definite study of this important and fascinating subject!”

Prof. dr. Michael Slater, Dickens’s main biographer

Het boek is verkrijgbaar in de betere boekhandel. Het is ook te bestellen via :

www.dickensandmedicine.com

Prijs: € 29,-

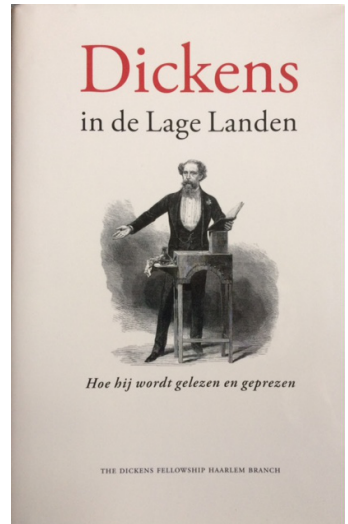
Feestbundel ter gelegenheid van de tweehonderdste geboortedag van Charles Dickens (1812-1870)

Uitgave van de Haarlem Branch van de Inter-national Dickens Fellowship, red. Dick Kooiman. Amsterdam 2012. Met bijdragen van Paul Ferdinandusse, Jan Kabel, Joop van Kessel, Dick Kooiman, Guus de Landsheer en Jan Lokin

Het boek is te bestellen bij het secretariaat van de Haarlem Branch:

circumlocution-office@xs4all.nl

Prijs: € 10,- met porti € 14,50

THE DUTCH DICKENSIAN
EXHIBITION

A new exhibition *Childhood in Dickensian London* opened 20 January 2020, to mark the 150th anniversary of Charles Dickens's death, celebrate his life, and work as one of the world's most-loved writers on childhood. The exhibition explored Victorian London from the 1830s until the turn of the twentieth century, focusing on Dickens's child characters and exploring the role of Dickens writing in helping to create a better childhood for us all.

On display were some first edition copies of Dickens's most-loved novels, examples of his journalism, and some intricate drawings and sketches of Dickens and the characters he created. There were also books and documents relating to wider social reform in Victorian-era London, all of which were from Senate House Library's vast collections. These were complemented by some of Dickens's personal items, such as one of his walking sticks used on his 'night walks' in London, on loan from The Charles Dickens Museum in London.

DE BRITSE KINDERMIGRANTEN — *Deel II*

Paul Ferdinandusse

Introductie bij deel 2 van *De Britse Kindermigranten*

In deel 1 schetste de auteur het ontstaan van de gedwongen emigratie van Britse kinderen, aanvankelijk naar Amerika, maar na de Amerikaanse onafhankelijkheid naar Australië en vanaf 1830 ook naar andere Britse koloniën. In de Verenigde Staten ontstond als gevolg van de massieve immigratie in de tweede helft van de negentiende eeuw het fenomeen van de trein-kinderen: het onderbrengen van kinderen in pleeggezinnen in het dunbevolkte Mid-Westen. Hoe het verder verliep in Engeland leest u in deel 2.

4: circa 80.000 kinderen naar Canada (1869 – 1932)

In Engeland heet de periode 1870 tot 1920 de periode van de redding van kinderen, de periode van de “child saving movement”. De Amerikaanse trein-kinderen werden het voorbeeld voor wat er nu in Engeland gebeurde. Deze golf begint met de activiteiten van twee vrouwen. Zij haalden kinderen uit de Werkhuizen en van de straat en brachten hen onder op het Canadese platteland, in een gezonde omgeving bij gelovige mensen. Uiteindelijk gingen zo 80.000 kinderen naar Canada in de periode 1869 tot 1932. Bij de vorige golven ging het om tieners, maar nu ging het ook om hele kleine kinderen, zelfs vanaf 3 jaar.

Mary Rye (1829 – 1903)

De eerste vrouw was Mary Rye. Zij begon in 1868 met de emigratie van arme kinderen, naar aanleiding van wat ze in de VS gezien had. Met steun van voor-aanstaande Engelsen kocht ze een huis in Engeland en een in Canada. Ze nam in Engeland meisjes op in dat huis, gaf hen les in huishouden en algemene en religieuze ontwikkeling. Daarna gingen ze naar het huis in Canada en van daaruit werden de kinderen als huisbedienden bij respectabele families geplaatst. Mary Rye reisde met elke groep kinderen mee en bezocht hen regelmatig. Toen ze stopte in 1895 had ze 4000 kinderen doen emigreren.

Annie MacPherson (1833 – 1904)

Zij was een Quaker en door menslievende overwegingen ging zij haar charitatief werk doen. Ze opende een tehuis in Londen in 1868, het Home of

Home of Industry, Londen.

Industry. Daar ving ze kinderen op, gaf hen enig onderricht, en stuurde hen na enige tijd naar Canada, waar ze ook een tehuis had, Marchmont. Vanuit dat huis werden de kinderen ondergebracht bij boerengezinnen. Soms kwam een boer het kind ophalen maar meestal ging het schriftelijk. Een boer schreef een brief met informatie over zijn gezin en zijn boerderij, hij gaf aan wat voor werk het kind moest doen, en hij deed er een aanbeveling van een dominee bij en een kleine financiële gift aan de organisatie. Vervolgens werd er een kind op de trein gezet met een koffertje en een kartonnen bord met de bestemming erop om de nek, als een postpakketje. Dit begon in 1870, en de organisatie werd al snel groter. Annie MacPherson opende daarom meer huizen in Engeland en in Canada. Zo verstuurde ze in totaal 14.500 kinderen, meestal naar mensen die ze nog nooit gezien had.

Het lag zo voor hand: haal die kinderen weg uit die ellende, uit die tehuizen, uit die vreselijke achterbuurten, en breng ze in degelijke gezinnen op boerderijen, waar ze het boerenvak leren, en later voor zichzelf kunnen be-ginnen. Deze aanpak leidde dan ook tot veel navolging. Meer dan 50 organisaties gingen zich bezig houden met de migratie van

Sloppenbuurt, Londen

kinderen naar Canada. Het waren instellingen van kerken, de Anglicaanse kerk, de Rooms-katholieke kerk, en andere kerken, en ook niet-religieuze instellingen, de charitatieve organisaties.

De belangrijkste, naast die van Mary Rye en Annie MacPherson:

Dr. Barnardo (Barnardo's Homes): 27.000 kinderen naar Canada

William Quarrier (Orphan Homes of Scotland): 7300 kinderen naar Canada.

John Middlemore (Middlemore Children's Emigration Homes): 5000 kinderen naar Canada.

Kinderen in Canada

Kingsley Fairbridge (Child Emigration Society, later Fairbridge Society): 3000 kinderen naar Canada, Zuid Afrika en Rhodesie.

Church of England Waifs and Strays Society: 3000 kinderen naar Canada.

Father Richard Seddon (Catholic "Crusade of Rescue"): archief verloren gegaan.

Thomas Stephenson (National Childrens' Homes): 3000 kinde-

ren naar Canada.

William Booth (Salvation Army): archief verloren gegaan.

Sommige organisaties zonden hun kinderen via de huizen van Annie MacPherson, en enkelen, zoals Barnardo, openden later zelf huizen in Canada.

Dit alles bij elkaar was dus een hele grote inspanning die veel geld kostte. Waarom liep dit zo goed? Daarvoor waren drie redenen:

Ten eerste: er waren heel veel arme kinderen in erbarmelijke omstandigheden. In 1875 waren er in Londen alleen al enkele tienduizenden dakloze kinderen.

Ten tweede: de vraag naar goedkope arbeidskrachten was in Canada groot. Veel Engelsen waren in de 19de eeuw naar Canada geëmigreerd. Er werden spoorlijnen aangelegd zodat grotere stukken van het land in gebruik genomen konden worden, maar het was nog heel dun bevolkt.

Ten derde: mensen waren bereid om de enorme kosten van deze programma's te betalen. Waarom? Daarvoor waren diverse motieven.

Ten eerste het humanitaire motief. Er waren hele rijke mensen die zich het lot van de armen aantrokken, filantropen die bij elkaar miljoenen schonken. Denk aan Angela Burdett-Coutts, of aan de sociale vernieuwer en weldoener Lord Shaftesbury.

Ten tweede: de vrees van velen dat de vele arme mensen in de sloppenwijken over zouden gaan tot criminaliteit, opstand en revolutie. Een parlamentslid schreef: "de ziedende massa van menselijke ellende zal de maatschappij kapot scheuren tenzij er iets gedaan wordt om die spanningen te verminderen." En een

priester had het over de “slecht gevoede en onder het ongedierte zittende horde die oprukt”. Weer een ander noemde de sloppenwijken “een stinkend riool onder de beschaafde maatschappij”.

Revoluties zoals de Amerikaanse, de Franse, en de opstanden van 1830 en 1848 in Europa hadden grote indruk gemaakt. Naarmate die eeuw vorderde, groeiden linkse en revolutionaire bewegingen zoals bijv. het communisme en het anarchisme. De Internationale Arbeidersassociatie – de communistische “Eerste Internationale”- werd in 1864 opgericht, en let wel: in Londen. Even later was er de Commune van Parijs in 1871, toen Parijs twee maanden lang door linkse revolutionairen werd bestuurd.

Denk ook aan de moordaanslagen door anarchisten:

1879 De Russische prins Kropotkin.

1881 Tsaar Alexander II van Rusland.

1893 bomaanslag in de Opera in Barcelona, 72 doden,

1894 een bom in het Parijse Café Terminus, 20 mensen gewond.

1894 De president van Frankrijk, Carnot,

1898 Keizerin Elisabeth van Oostenrijk,

1900 Koning Umberto I van Italië,

1901 De president van de VS, McKinley,

1911 De Russische minister-president Stolypin,

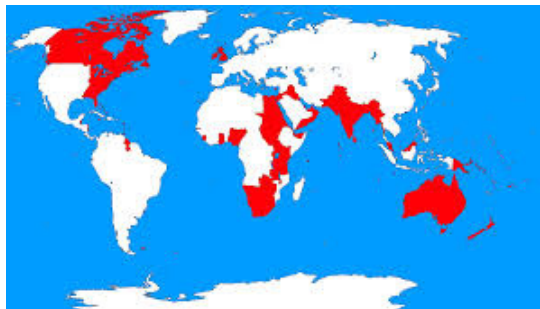
1913 Koning George I van Griekenland,

1921 De Spaanse minister-president Iradier.

Dit had mensen bang gemaakt, en zij wilden van die mensen uit de onderklasse af. Hoe minder er waren, hoe beter.

Het derde motief: de versterking van het Britse rijk overzee. De periode vanaf

1870 tot de Eerste Wereldoorlog is de periode van het imperialisme. Landen, ook Engeland, vertoonden een agressieve expansie in overzeese gebieden, en dat ging samen met gedachten over raciale superioriteit. Kortom, er was een stroming in Engeland die de overzeese gebieden wilde versterken door de blanke be-

The British Empire

volking daar te vergroten, liefst met Engelsen.

Dr. Barnardo (1845 – 1905)

Een van de hele grote organisaties was die van dokter Barnardo. Hij was een van de meest opvallende personen in dit verband. Hij werd arts en wilde als missionaris naar China, maar toen hij de ellende van de kinderen in de Londense sloppen zag, besloot hij zich te richten op de verbetering van hun lot.

In 1870 stichtte hij een tehuis in Londen voor 25 jongens waar ze een vak konden leren. Een 11-jarige zieke jongen kwam daar aan de deur, maar er was

geen plaats. Barnardo gaf hem geld en eten en stuurde hem weg. Enkele dagen later werd die jongen dood op straat gevonden. Dit was een grote schok voor Barnardo, die een bord op het tehuis plaatste: “Ever Open Door”. Maar die voordeur kon alleen maar altijd openstaan, als er door de achterdeur steeds kinderen vertrokken. Daarom ging hij ook kinderen naar Canada sturen. Barnardo was een buitengewoon dynamische man en goed in fondsenwerving. In zijn leven haalde hij meer dan 3 miljoen pond op, hij stichtte 96 tehuizen in het hele land. Toen Barnardo stierf had hij 60.000 kinderen opgevangen, en bijna de helft, 27.000 kinderen, zond hij naar Canada. Wat gebeurde er met de andere kinderen? Jonge kinderen werden uitbesteed op het platteland bij pleegouders, meisjes jonger dan 14 gingen naar “industrial training homes”, waar ze huishoudelijke taken leerden, jongens van 13 tot 17 werden opgeleid voor een ambacht, jongens ouder dan 17 werden getest en dan ergens aan het werk gezet, of naar zee gestuurd.

Barnardo was een eigengereide en dominante man, hij gaf toe dat hij kinderen onttrok aan hun ouders of voogden als die naar zijn mening een slecht en immoreel leven leidden en hij bang was dat ze het kind ernstig schade zouden berokkenen. Dit was de tijd waarin er nog geen jeugdzorg was met de bevoegdheid om kinderen aan de ouderlijke macht te onttrekken. De vader, niet de moeder, had alle rechten over het kind en de staat bemoeide zich daar niet mee. Er werden dan ook nogal eens rechtszaken

Barnardo's Home

aangespannen door ouders die hun kind terug wilden van Barnardo, ook al was het al in Canada.

In 1889 en 1891 kwamen er wetten om dit te regelen. De rechtbank kon toen kinderen onttrekken aan ongeschikte ouders en plaatsen bij een geschikt persoon. De wet gaf echter geen definitie van “geschikt”. De geschikte persoon had dan het ouderlijk gezag en kon het kind ook doen emigreren. Als een ouder een kind in de steek liet, bijvoorbeeld omdat hij niet meer voor het kind betalen kon, dan hadden de voogden van het Werkhuis de verantwoordelijkheid en konden zij bepalen dat zij het kind onder hun gezag hielden totdat het volwassen was (jongens 16 jaar, meisjes 18). Een wet regelde ook dat als ouders een rechtszaak begonnen om hun geëmigreerde kind terug te krijgen uit een kolonie, de rechtbank kon weigeren om die zaak te behandelen, en voorts stond er dat ouders die hun kind wel terug kregen verplicht konden worden om alle kosten terug te betalen die de organisatie voor het kind gemaakt had. Dat betekende dat er in de praktijk geen rechtszaken aangespannen werden. Die wet noemt men daarom wel Barnardo’s wet, omdat die het optreden van Barnardo legitimeerde.

Na zijn dood bleef zijn organisatie bestaan. De organisatie, nu geheten “Barnardos”, heeft geen tehuizen meer maar is nog steeds actief op het gebied van jeugdzorg.

Hoe kwamen de kinderen terecht in Canada?

In het begin was het idee dat de kinderen werden geadopteerd, maar dat idee moest al snel herzien worden. Het kwam in een klein aantal gevallen voor dat kinderen bij mensen terechtkwamen die hen als eigen kinderen gingen behandelen, maar meestal werden ze als goedkope arbeidskrachten beschouwd en moesten ze heel hard werken. “Adoptie is een dienstmeisje zonder loon”, is een bekend geworden uitspraak.

De organisaties gingen toen contracten afsluiten. Voor kinderen onder de 11 jaar - de jongsten waren 3 jaar - betaalde de organisatie een kostgeld aan de opvangfamilie. Voor kinderen van 11 tot 14 jaar werd niet betaald en die hoefden ook niets te verdienen. Kinderen van 14 tot 18 jaar moesten wel wat verdienen, en dat werd dan pas op hun 18de jaar in één bedrag uitbetaald, als het bedrag ook werkelijk voor hen opzij was gezet, wat niet altijd zo was.

Sommige boerenfamilies wilden graag dat kostgeld hebben, anderen wilden liever oudere kinderen die flink konden werken. Daarom werden de kinderen

vaak verkast naar een ander gezin. Maar ze werden ook vaak weggestuurd als hun bazen niet tevreden waren, omdat ze niet hard genoeg werkten, omdat ze slechte manieren hadden, enz. Ze bleven dus niet bij een familie, de meesten moesten minstens drie keer verhuizen naar een ander gezin. Er waren ook boeren die in het voorjaar een kind namen en het in de herfst weer terugstuurden.

Voor veel kinderen was het een hel. Vaak werden ze slecht behandeld, ze moesten heel hard werken, ze werden soms slecht gehuisvest (slapen in de stal), kregen slecht eten. Ze gingen vaak niet naar school, ook als dat wel gemoeten had. Maar nog pijnlijker was het dat ze vaak als minderwaardig werden beschouwd en behandeld, als kinderen uit de goot, van inferieure ouders. Veel kinderen voelden zich hun hele leven minderwaardig.

De hulpverleners hadden niet verwacht dat die conservatieve en gelovige gezinnen in Canada misbruik van de kinderen zouden maken. Ze deden nauwelijks of niets aan toezicht op de gezinnen waar de kinderen terechtkwamen.

Toch kwamen er geruchten van misstanden. In 1874 werd door de Engelse overheid een inspecteur naar Canada gestuurd. Hij schreef een zeer kritisch rapport: kinderen moesten te hard werken, werden slecht behandeld, kregen geen medische hulp, een meisje van 16 dat zwanger gemaakt was door een zoon des huizes werd met een paar pond teruggestuurd naar Engeland,

OUR "GUTTER CHILDREN"

naar het Werkhuis waar ze vandaan kwam. Zijn oordeel was dat de dames Rye en Macpher-son goede intenties hadden, maar naïef waren. Dit rapport leidde echter niet tot verbeteringen.

In Canada dachten velen dat het allemaal weeskinderen waren. Maar slechts een derde van het aantal kinderen was wees. De meeste kinderen waren door hun ouders, of door een ouder, meestal de moeder, naar een tehuis gebracht, soms voor een tijdelijke opvang. De familie hoopte dan vaak om in staat te zijn

het kind later weer op te kunnen halen. Dat lukte vaak niet, en dan bleef het kind. Maar ook als de ouders wel na enige tijd hun kind kwamen halen, kon het gebeuren dat het kind inmiddels al in Canada was. Vaak werd tegen de ouders gezegd dat het kind geadopteerd was door een aardige rijke familie. Aan het kind werd vaak verteld dat het wees was en geen familie meer had.

Er was ook toen al oppositie tegen deze migratie, van verschillende kanten. Zo verscheen er bijvoorbeeld een cartoon waarop kinderen als mest van de straat worden opgeschept en afgevoerd. Ook in Canada kwam kritiek, maar dan van een heel andere aard. Vakbonden protesteerden omdat ze bang waren voor oneerlijke concurrentie (de overheid subsidieerde de migratie), maar anderzijds protesteerden ze ook omdat de kinderen te hard moesten werken en uitgebuit werden. Later kwam er verzet van artsen, politie en gevangenisdirecteuren. Zij waren kennelijk bang dat er kinderen van prostituees bij waren, want ze zeiden dat de kinderen allerlei ziektes meebrachten, - ze bedoelden vooral geslachtsziekten - en gedegenereerd waren, en een gevaar vormden voor de Canadese jeugd. Als gevolg ging men de Engelse kinderen testen en medisch keuren voor vertrek.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog lag de migratie helemaal stil, en daarna bloedde de migratie naar Canada snel dood. Dat kwam door de grote depressie van de jaren 30 en ook doordat er teveel verzet was gerezen. Meer dan 10% van de huidige Canadese bevolking stamt af van deze kinderen, maar velen weten dat niet. De kinderen zelf spraken er niet over, omdat ze zich schaamden.

Golf 5: circa 25.000 kinderen naar Australië (1911 – 1967)

Toen de migratie naar Canada afliep, kwam die naar Australië op gang vanaf 1911. De grote armoede en misstanden, zoals die bestonden in de 19de eeuw, waren nu al minder, maar er waren sterke politieke redenen.

Australië wilde meer mensen hebben want de bevolking was te klein en er waren te weinig arbeidskrachten. Australië had tot aan het begin van de 20ste eeuw gebruik gemaakt van gekleurde arbeiders uit omliggende landen, maar met de invoering van de “Immigration Restriction Act” in 1901 werd de immigratie uit die landen stopgezet. Dat was het begin van de “Australia White” politiek. Vanaf dat moment mochten alleen blanke Europeanen immigreren in Australië en het liefst wilde men alleen Engelsen. Deze politiek werd in 1973 beëindigd.

Engeland wilde aan migratie meewerken, om het Britse rijk te versterken en de Britse identiteit van Australië te behouden.

In 1913 begon de Australische regering een campagne in Engeland, met advertenties, films, lezingen, etc. In 1922 kwamen Engeland en Australië overeen dat Engeland de migratie in het algemeen subsidieerde (50% van de reiskosten). De Britse overheid zorgde voor selectie, medische keuring en vervoer van migranten. De Australische zou zorgen voor opvang en nazorg.

Behalve de migratie van volwassenen werd ook de migratie van jonge kinderen (van 6 tot 14 jaar) en jongeren, vanaf 14 jaar, gestimuleerd. Jongens in de leeftijd van 16 tot 19 konden emigreren via de “Dreadnought Trust”. Die zorgde voor de migratie van 7500 jongens gedurende de periode 1911 – 1939. Zij kregen enkele maanden een landbouwopleiding en gingen dan op een boerderij in Australië werken. Veel van hen kregen problemen; het waren stads-jongens die op het platteland moesten aarden, ver van de bewoonde wereld: dus eenzaamheid, heimwee, cultuurschok, en tijdens de grote depressie soms werkloosheid.

Daarnaast was er het “Big Brother” programma, opgezet door zakenmensen en bedoeld om jongens uit de betere middenklasse te laten migreren naar Australië. De jongen (“Little Brother”) kreeg een Australische zakenman als mentor (“Big Brother”), die hem opving, adviseerde en steunde. Er gingen in totaal 12.500 jongens, en dat ging in het algemeen goed.

We gaan nu kijken naar de jonge kinderen, vanaf 6 jaar tot 14 jaar.

Er gingen circa 7000 jonge kinderen:

- 2700 naar de tehuizen van de Barnardos organisatie,
- 2300 naar Fairbridge Farm Schools,
- 1300 naar RK instellingen, zoals die van de Christian Brothers,

- 800 naar diverse andere religieuze instellingen.

De organisaties die tehuizen hadden zowel in Engeland als in Australië mochten zelf bepalen welke kinderen gingen migreren. Het verschil met de migratie naar Canada was dat de kinderen daar bij gezinnen werden ondergebracht en in Australië alleen in kindertehuizen. Voor 1938 gingen er circa 4000. Toen lag de migratie stil en in 1947 ging het eerste schip na de oorlog weer met kinderen. Posters uit die tijd maakten duidelijk dat de kinderen voorbestemd waren om als landarbeider of dienstmeisje te werken.

Waarom moesten er na de Tweede Wereldoorlog nog ruim 3000 kinderen emigreren? De grote armoede, zoals in de 19de eeuw, was verdwenen. Na 1945 had Engeland het financieel wel even heel moeilijk, maar er was nu een Labour regering die al snel begon met de opbouw van de verzorgingsstaat. Zo begon bijvoorbeeld in 1948 de “National Health Service”. En in dat jaar kwam er ook een nieuwe wet die de verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg legde bij de gemeenten. De oude Armenwet en het Werkhuis waren verdwenen. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken speelde een coördinerende rol en had al in 1945 een commissie ingesteld om te adviseren over jeugdzorg. Deze Curtiss Commissie beschouwde het conventionele gezin als de beste plek voor een

kind, en legde evenveel nadruk op de psychologische behoeften van een kind als op de fysieke. Kinderen moesten bij hun ouders blijven tenzij dat niet in het belang van het kind was. Als ze uit huis moesten dan bij voorkeur bij pleegouders, en als dat niet kon, dan in een instelling maar dan in een kleine groep kinderen verzorgd door een echtpaar, in gewone huizen in een gewone omgeving. Geen scheiding tussen jongens en meisjes, geen scheiding van broers en/of zussen. Kinderen moesten bij voorkeur naar gewone scholen en sportclubs in de buurt en contact kunnen blijven houden met vrienden en familieleden, dus opvang van kinderen in hun eigen sociale omgeving.

De aanbevelingen van de Curtiss Commissie waren op zich niet helemaal nieuw. In Duitsland waren instellingen die al meer dan 100 jaar zo werkten, en in Engeland hadden sommige bestuurders van de Armenwet hetzelfde al op kleine schaal gedaan. Maar nu werd dit de officiële aanbeveling, en de lokale overheden gingen nu ook zo te werk. Daarom zonden zij geen kinderen naar de tehuizen in Australië.

Kazern-achtig gebouw

Die tehuizen in Australië waren namelijk van het ouderwetse soort, en totaal in strijd met de aanbevelingen van de Curtiss Commissie. Het waren grote kazerne-achtige gebouwen, meestal eenzaam gelegen. De kinderen kwamen er nauwelijks buiten en hadden geen contact met de Australische bevolking. Er waren grootschalige slaapzalen en eetzalen.

Jongens en meisjes waren gescheiden. Maar de particuliere instellingen, dus de kerkelijke en charitatieve instellingen, hoefden zich niets aan te trekken van de aanbevelingen van de Curtiss Commissie. Er was geen centrale verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg, een lacune waar de Curtiss Commissie al op gewezen had. Zij bleven wel kinderen naar hun ouderwetse tehuizen in Australië sturen, dus naar omstandigheden die haaks stonden op de aanbevelingen van de Curtiss Commissie.

Een paar voorbeelden van de consequenties: Een man die als jongen in zo'n tehuis kwam ontdekte pas 40 jaar later dat een ander jongetje daar zijn broertje was; dat was hem nooit verteld. Een andere jongetje kwam aan in Australië met zijn zusje. Ze gingen het schip uit en er stonden bussen klaar. Voor ze het wisten werd hij in de ene bus geduwd en zijn zusje in een andere. Ze zagen elkaar nooit terug. "Ik hoor haar nog schreeuwen", zei de man later.

Hieruit blijkt al dat het personeel niet werk-te vanuit het belang van het kind. Er waren wei-nig stafleden, en ze wa-ren niet opgeleid voor jeugdzorg. De kinderen kregen geen individuele aandacht, behalve als ze iets verkeers hadden

gedaan, dus alleen negatieve aandacht. Er werd hard gestraft, ook met lijfstraffen. Kinderen die in hun bed plasten, en dat kwam veel voor, moesten de volgende dag een tijd lang met de natte lakens over hun hoofd in de klas staan.

Waarom werden deze kinderen na de oorlog nog naar Australië gestuurd? Daarbij waren diverse belangen in het spel.

Ten eerste, het belang van Australië. Het was in de Tweede Wereldoorlog gebombardeerd door Japan met vliegtuigen en men vreesde toen invasie. Dit versterkte in Australië de wens om de bevolking te laten toenemen, maar nog steeds alleen met blanken. Dus ook na 1945 bleef het beleid om de immigratie te vergroten. Dat werkte heel goed. De bevolking van Australië verdubbelde in de eerste helft van de 20ste eeuw van 3,5 tot 7 miljoen, maar in de tweede helft groeide die tot 18 miljoen, vooral door immigratie. Doordat de Engelse gemeentes niet meewerkten, bleef het aantal kindermigranten echter veel kleiner dan Australië had gehoopt.

Ten tweede, het financiële belang van Engeland en het belang van het Commonwealth. Een kind in een tehuis kostte in Engeland 5 pond per dag en in een Australisch tehuis slechts 10 shilling. In 1953 verscheen een rapport van de "Overseas Migration Board" dat constateerde dat de lokale autoriteiten niet genoeg kinderen naar Australië stuurden. Het rapport waarschuwde dat daardoor de belastingen in Engeland verhoogd zouden moeten worden als er niet genoeg kinderen zouden migreren.

Ten derde de diverse belangen van de particuliere instellingen. De religieuze, en met name de katholieke instellingen, wilden dat kinderen van hun geloof, die naar Australië gingen, ook in een tehuis van hun geloof konden komen, en zij wilden ook hun geloofsgroep daar groter laten worden. Andere charitatieve instellingen, met name de Fairbridge Farms Schools, kregen veel geld van

mensen die de migratie naar Australië wilden bevorderen om het Britse rijk sterker te maken. Een broer van de koning was beschermheer.

Sommige jeugdzorg-organisaties die tehuizen en kostscholen hadden in Australië, kregen te weinig Australische kinderen, en om die toch volledig bezet te kunnen houden hadden ze die Engelse kinderen uit financieel oogpunt nodig, omdat hun verblijf daar door de overheid gesubsidieerd werd. De Christian Brothers vroegen daarom of er niet kinderen vanaf 3 jaar gestuurd konden worden, in plaats van 6 jaar. Dat werd niet toegestaan.

Kortom, het belang van deze kinderen werd ondergeschikt gemaakt aan de politieke belangen van Engeland en Australië, en aan het eigen belang van organisaties.

Aan de kinderen die naar Australië gingen werd verteld dat zij weeskinderen waren, maar dat was meestal niet zo. Het waren overwegend kinderen van ongehuwde moeders, kinderen geboren uit overspel, of ongewenste stiefkinderen. Verreweg de meesten hadden dus familie in Engeland. Aan de moeders die hun kind afstonden bij de bevalling, vaak onder sterke druk, werd gezegd dat het geadopteerd zou worden door mensen die veel beter voor het kind konden zorgen. In werkelijkheid ging het kind in een tehuis, en velen gingen vandaar naar Australië. Door deze leugens gingen kind en moeder later niet naar elkaar op zoek.

In 1956 kwam een Britse inspecteur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken naar Australië om de kindermigratie te onderzoeken. Zijn rapport was heel kritisch, en hij zette ook enkele tehuizen op een zwarte lijst. Dat rapport werd echter door de voorstanders van de kindermigratie - een deel van de Engelse overheid, Australië, en de migratie-organisaties - bekwaam gesaboteerd. Deze weerstand was zo groot dat dit kritische rapport geruisloos in een la verdween en dat er door niemand actie genomen werd.

Er gingen steeds minder kinderen, de laatste groep ging in 1967 per vliegtuig.

1987

Nu maken we een sprong in de tijd en gaan naar 1987. De kindermigratie was toen bij het grote publiek niet meer bekend. Een Engelse maatschappelijk werkster, Margaret Humphreys, kwam er toevallig achter. Ze kwam in contact met een aantal van de kinderen, inmiddels volwassen. Ze ontdekte dat er in Australië enkele duizenden mensen waren die dachten dat ze wees waren,

Jongens als slaven

terwijl hun ouders en andere familieleden in Engeland leefden. Ook kwam ze achter de omstandigheden in de tehuizen waarin de kinderen hun jeugd hadden doorgebracht. Ze richtte een stichting op, de “Child Migrant Trust”, met het doel om deze

kinderen, nu vol-wassenen, weer in contact te brengen met hun ouders en familieleden in Engeland. In de jaren daarna verschenen er over deze zaak circa 15 boeken, een film en in 1992 een tv-serie in Engeland en in Australië.

Zo werd bekend dat de omstandigheden in de tehuizen over het algemeen slecht en heel slecht, en in sommige gevallen misdadig waren. Er waren en zijn kinderen die niet negatief terugkeken op die jaren maar de grote meerderheid was en is zeer kritisch, en een minderheid is slachtoffer geweest van ernstig misbruik. In enkele tehuizen was zelfs heel ernstig, sadistisch en seksueel misbruik geweest, waar velen van de staf aan meededen. Dat was in het bijzonder zo bij een Fairbridge Farm School en bij de katholieke lekenorde, de “Christian Brothers”. Daar kregen de kinderen weinig onderwijs, maar slavenwerk op het land en bij het bouwen van nieuwe gebouwen. Ze werkten zeven dagen per week zolang het licht was. Ze hadden geen ondergoed, geen schoenen en geen handschoenen bij het werk, dat altijd doorging, ook bij slecht weer. Ze kregen zweepslagen als ze niet hard genoeg werkten. Ze aten soms het eten van de varkens, want ze kregen te weinig. Brieven van hun familie werden niet aan hen gegeven of getourneerd.

Maar ook als kinderen niet lichamelijk misbruikt werden, hadden zeer velen het heel moeilijk. Zij werden liefdeloos behandeld, voortdurend uitgescholden en gekleineerd. Hen werd steeds gezegd dat hun moeder niet deugde en dat zij ook niets waard waren. Voor de kleinste vergrijpen kregen ze strenge straffen. Kinderen die niet met liefde worden opgevoed kunnen zich moeilijk ontwikkelen tot gezonde en gelukkige mensen.

De overheid subsidieerde de kinderen in de tehuizen tot ze 16 jaar werden, en daarom werd een kind op 16-jarige leeftijd het tehuis uitgezet. Het tehuis

zorgde dan voor werk op een boerderij, in een bedrijf of winkel. De meeste kinderen kwamen dan voor het eerst in een normale sociale omgeving, en voor velen was dat moeilijk. Ze waren “geinstitutionaliseerd”, ze konden zich niet goed staande houden in de normale maatschappij, ze konden niet omgaan met collega’s en bazen. Enkelen vroegen of ze weer terug mochten naar het tehuis, wat niet toegestaan werd. Veel van hen bleven hun hele leven problemen houden, relatieproblemen, psychische problemen, depressies, verslaving, zelfs suicide.

Toen dit hele verhaal rond 1990 naar buiten kwam, was duidelijk dat de Engelse en Australische overheden hiervoor verantwoordelijk waren. Zij waren in eerste instantie verantwoordelijk voor deze kinderen, zij hadden wetten en verdragen gemaakt die dit allemaal mogelijk maakten en daarbij volstrekt onvoldoende toezicht uitgeoefend.

De regeringen, de kerken en de charitatieve organisaties reageerden daarop eerst met stilzwijgen, ontkenning, bagatelliseren (een rotte appel in de mand), naar anderen wijzen (de Engelse premier John Major zei dat men dan toch echt bij de Australische overheid moest zijn), het slachtoffer de schuld geven (“zwaar beschadigde kinderen”) of zeggen dat de beschuldigingen alleen gedaan werden om geld te krijgen.

Het duurde even, of soms lang, voordat ze beseften dat het aan hen had gelegen.

Toen kwamen er excuses, in 1993 van de “Christian Brothers”, in 1997 van de “Sisters of Mercy”, in 1998 van de regering van West-Australië, in 1999 van de regering en de kerken in Queensland. In 1999 en 2000 stelden de Australische regering, en katholieke ordes hun databanken ter beschikking met gegevens over de kinderen uit hun tehuizen.

Langzaam werden meer politici wakker. In 1998 ging een delegatie van het Britse Parlement naar Australië op onderzoek en sprak met voormalige kindermigranten. De delegatie publiceerde een rapport, “The Welfare of Former British Child Migrants”, dat er niet om loog. Dit kreeg veel publiciteit. De commissie citeert een uitspraak van de directeur van Barnardos: “het was barbaars, het was verschrikkelijk. In onze organisatie kijken we er op terug met “shock and horror.” De minister opende een centrale databank en gaf 1 miljoen pond om de voormalige kindermigranten te laten reizen naar hun familie in Engeland.

Ook Australische staten publiceerden nu onderzoeksrapporten.

In 2001 verscheen een rapport van een senaatscommissie van het Australische Parlement: “Lost Innocents”. De senaatscommissie concludeerde onder meer:

- “dat de instellingen waar de kinderen terecht kwamen volledig voorbijgingen aan de behoeften, de veiligheid en het welzijn van veel van de kinderen,

- dat de regeringen van de staten niet in staat, of onwillig, waren om de bescherming van de kinderen te verzekeren,

- dat de onderzoekscommissie kennis en bewijs kreeg van schokkend fysiek en seksueel misbruik, en mishandeling, gepleegd door mensen die de dagelijkse zorg voor de kinderen hadden.

- dat de Australische autoriteiten voorbijgingen aan verbeteringen in jeudgzorg, en doorgingen te accepteren dat kinderen werden geplaatst in kazerne-achtige instellingen, geïsoleerd, zonder contact met de buitenwereld en familie,

- dat kinderen hierdoor hun identiteit, cultuur en land verloren”.

De Australische Rooms-katholieke kerk bood toen in 2001 excuus aan, aan de kinderen die in hun instellingen geleden hadden onder – letterlijk citaat -: “misbruik, verkrachting, zweepslagen en slavenarbeid”.

Dit maakte wat los, er waren veel meer kinderen die in ellendige tehuizen hadden gezeten, ook kinderen van de inheemse Aboriginal-bevolking, en vele anderen. In 2004 rapporteerde het Australische Parlement over kinderen in tehuizen, niet alleen de Engelse. Dat ging over meer dan 500.000 kinderen over een lange periode.

Na weer enkele jaren, in 2009, bood de premier van Australië, Kevin Rudd, excuses aan aan de voormalige Engelse kindermigranten. In 2010 bood de Engelse premier, Gordon Brown, excuses aan, en een bedrag van 6 miljoen pond voor hereniging met familie in Engeland.

Schadevergoeding komt echter niet vanzelf. Daarover moest geprocedeerd worden. In 2015 kende de rechter een schadevergoeding toe van 24 miljoen Australische dollars (18 miljoen US dollars) aan 150 mensen die fysiek en seksueel misbruikt werden in een van de Fairbridge Farm Schools. De overheden en organisatie tegen welke dit proces werd gevoerd, traineerden dit proces gedurende 7 jaar.

Inmiddels was veel meer seksueel kindermisbruik bekend geworden. Zowel in Australië als in Engeland werden onderzoeken ingesteld naar dit

kindermisbruik in de volle breedte, dus niet alleen van de migrantenkinderen. In Australië was het de “Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse” die onderzoek deed van 2012 tot 2017.

De Commissie stelde vast dat tienduizenden kinderen sexueel misbruikt waren in veel Australische instituten, en dat de maatschappelijke mechanismes om afwijkend gedrag te beheersen gefaald hadden .

In Engeland werd in 2014 ingesteld de “Independent Inquiry into Child Sex Abuse”, die breed onderzoek doet. Deze Commissie gaf voorrang aan het onderzoek naar de Engelse kindermigranten, omdat die al zo oud zijn. Er zijn er van de 3000 nu nog 2000 in leven. De commissie stelde vast dat de kindermigratie al gestopt had behoren te zijn in 1956 toen er een kritisch rapport kwam van de toenmalige inspecteur.

De Commissie riep in maart 2018 de regering op alle voormalige kindermigranten binnen een jaar, dus uiterlijk in maart 2019, een schadevergoeding te geven, en uitte scherpe kritiek op de regering, die in vele opzichten tekort schoot. In december reageerde de regering en nam veel aanbevelingen over. In februari 2019 kondigde de regering aan alle voormalige kindmigranten een bedrag van 20.000 pond te zullen geven.

Ter afronding:

Ter afronding twee opmerkingen om op een iets positievere noot te eindigen. De eerste: ook in het verleden kwamen al mensen op voor de belangen van kinderen. Een voorbeeld bij uitstek is natuurlijk Charles Dickens. In zijn boek “A Christmas Carol” van 1843 heeft de derde geest twee kinderen bij zich. Die zien er heel ellendig en slecht uit. Scrooge vraagt van wie die kinderen zijn, en de geest zegt: het zijn de kinderen van de mensen, de jongen heet Onwetendheid en het meisje heet Armoede, en als er niet beter voor hen gezorgd wordt zullen ze ten onder gaan. “A Christmas Carol” is sinds 1843 niet uit druk geweest en het komt elk jaar op de TV.

De tweede opmerking: In de 20ste eeuw komt het idee op dat kinderen ook rechten hebben. De Volkenbond publiceerde in 1924 de Verklaring van de Rechten van het Kind. Daarin stond onder meer: “ieder kind heeft recht op liefde, begrip en ouderlijke zorg”. Dat lijkt misschien een open deur, maar de gebeurtenissen in Australië en elders laten zien dat die deur niet altijd zo open is. In 1959 hebben de

Verenigde Naties weer zo'n verklaring opgesteld. Die verklaringen waren niet bindend.

Maar sinds 1990 zijn de rechten van kinderen vastgelegd in het – wel bindende - Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Bijna alle landen hebben het geratificeerd (niet de VS en ook niet het Vaticaan) en de volgende stap is om zich daar ook aan te houden.

Belangrijkste geraadpleegde bronnen:

Boeken:

- Friedrich Engels, *The Condition of the Working-Class in England* (1987, Penguin Classics).
- Alan Gill, *Orphans of the Empire, The shocking story of child migration to Australia* (1997, Millennium Books)
- Jenny Hartley, *Charles Dickens and the House of Fallen Women*, (2009, Methuen Publishing)

THE DUTCH DICKENSIAN

- Margaret Humphreys, *Empty Cradles*, (2009, Corgi Books)
- Gordon Lynch, *Remembering Child Migration, Faith, Nation-Building and the Wounds of Charity* (2016, Bloomsbury Academic)
- Stephen O’Connor, *Orphan Trains. The story of Charles Loring Brace and the children he saved and failed* (2001, The University of Chicago Press).
- Joy Parr, *Labouring Children. British Immigrant Apprentices to Canada, 1869 – 1924* (1980/1994, reprinted 2000 University of Toronto Press Inc.)

Films:

- *The Leaving of Liverpool* (1992)
- *Oranges and Sunshine* (2010)

Rapporten:

- Engels Parlement: The welfare of former British child migrants. Health Committee, Third Report, (1998, Parliamentary copyright)
- Australisch Parlement: *Lost Innocents: Righting the Record - Report on child migration* (2001, Commonwealth of Australia)
- Engeland: Interim Report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse (2018, Crown copyright), en: Government response to the Interim Report by the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse (2018)

Verklaringen:

- Australië: National Apology delivered by the Prime Minister and the Leader of the Opposition in the Great Hall, Parliament House on 16 November 2009.
- Engeland: Verklaring van Prime Minister Gordon Brown in het Parlement (2010). <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmhansrd/cm100224/debtext/100224-0004.htm>

Websites:

- <https://www.childmigrantstrust.com>
- <http://britishhomechild.com/>
- <https://canadianbritishhomechildren.weebly.com/>
- <https://upsanddownsofhomechildren.wordpress.com/>
- <http://otoweb.cloudapp.net/>
- <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/immigration/immigration-records/home-children-1869-1930/immigration-records/Pages/immigration-records.aspx>

OP ZOEK NAAR DE AUTHENTIEKE EQUIVALENTEN VAN MRS. GAMP

Christine Willemsen

Het personage Mrs. Gamp is niet zo onrealistisch of exceptioneel als men op het eerste gezicht zou denken. Het is niet Dickens' bedoeling geweest om een losstaand overdreven karakter neer te zetten van een uitzonderlijk egoïstische, drankzuchtige thuisverpleegster die in haar eigen wereld leeft en van hygiëne geen notie heeft. Het in haar eigen wereld leven, vooral met haar imaginaire vriendin en referente Mrs. Harris is wat haar het meest uniek maakt. Voor

Midwife

vrijwel al het overige is ze geen overdrijving maar eerder een prototype van de vroeg of midden negentiende-eeuwse verpleegster, die toen in het Nederlands als ziekenoppasser werd aangeduid. Volgens Michael Slater heeft Dickens zijn Mrs. Gamp gebaseerd op verhalen die hij hoorde van Angela Burdett Coutts (1814-1906) over “*an eccentric monthly nurse she had recently hired to nurse her companion Hannah Brown*”, maar ook tekenaar Phiz, wiens afbeeldingen de basis zijn voor het iconische portret dat door latere illustratoren verder is ontwikkeld, moet genoemd worden.

Haar persoon is een aanklacht tegen de beroepsgroep zoals die in Dickens tijd nog te werk gaat. Waarschijnlijk heeft hij hiermee een aandeel gehad in de hervorming hiervan, net zoals met de kostscholen in *Nicolas Nickleby* het geval is geweest. Het beroep verpleegster in de zin van iemand die medische kennis bezit en zorg verleent aan patiënten was vóór het laatste kwart van de 19^e eeuw nog nauwelijks uitgevonden. De term oppasser of oppasseres, komt dichterbij de praktijk want hun functioneren had meer weg van bewaking dan van zorgverlening.

Dickens heeft waarschijnlijk niets beters meegemaakt

In 1843, als Dickens de eerste delen van *Martin Chuzzlewit* schrijft, is in Duitsland net de basis gelegd voor de moderne verpleging door dominee Theodor Fliedner (1800-1864), die in 1836 de ‘Rheinisch-Westfälische Diakonissenverein’ opricht. In het ziekenhuis te Kaiserswerth (bij Düsseldorf) komt een opleidingsinstituut voor protestantse meisjes die de verpleging als liefdewerk beoefenen. Al snel volgen er Diaconessenhuizen in meer Duitse plaatsen en in 1844 voor het eerst in Nederland, in Utrecht. Ook in Engeland zijn er vanaf ca. 1840 al protestantse “sisterhoods” ontstaan. Zij concentreren zich aanvankelijk op thuisverpleging van armen, doch in 1848 wordt in Londen *St. Johns House* opgericht, als ‘*Training Institution for Nurses for Hospitals, Families and the Poor*’ waar behalve religieus en ethisch gedachtegoed ook enige medische kennis wordt overgedragen, maar ook hier blijft het bij liefdewerk. Zes van deze zusters vertrekken naar de Krimoorlog, samen met Florence Nightingale die in 1850 in Kaiserswerth is geweest en in de praktijk wil brengen wat ze daar heeft opgestoken. In 1860 start ze de verpleegopleiding die als de eerste “echte” wordt beschouwd, bij het *St. Thomas' Hospital* in Londen.

Het is niet onwaarschijnlijk dat Dickens bij het schrijven van *Martin Chuzzlewit* op de hoogte is geweest van de nieuwe ontwikkelingen in Duitsland en dat Mrs. Gamp voor hem een middel was om aan te geven dat het tijd werd dat zijn landgenoten hier een voorbeeld aan zouden nemen. Er waren stellig vele “Mrs. Gamps” in Engeland, maar kunnen we in Nederland ook historische equivalenten van Mrs. Gamp opsporen? Reken maar, zowel in de institutionele verpleging als in de “thuiszorg” vierden ze hoogtij....maar ook zien we overal “Florence Nightingales” opstaan, en tussen deze twee uitersten een kracht-meting ontstaan die de laatste altijd winnen. Tenminste als ze met artsen van de nieuwe orde kunnen samenspannen.

Florence Nightingale at St. Thomas

Florence Nightingale

Chirurgijnen worden heelsesters

Tot in de vroege negentiende eeuw waren er in de eerste plaats universitair opgeleide “Doctors Medicinae”, die meer geleerden en ontdekkers waren dan dat ze hun handen vuil maakten aan het daadwerkelijk genezen van patiënten. Ze waren ook niet verbonden aan de gasthuizen, al kwamen ze weleens langs om een poging te doen bij interessante gevallen, die voor hen ook niets anders waren dan dat... Naast hen opereerden (zowel letterlijk als figuurlijk) de stukken lager staande

chirurgijnen, die zo goed en zo kwaad als dat ging operaties verrichtten en allerhande kwalen probeerden te genezen.

Echter hun kennis verbeterde naarmate de wetenschap voortschreed en rond 1825 kwam er in vijf grote Nederlandse steden een officiële “H.B.O.” opleiding voor hen onder de naam *Klinische School*. Hier werden ze onderwezen en geëxamineerd in de vakken genees-, heel-, verlos- en artsennijmgkunde (om een apotheek aan huis te houden). De studenten konden toekijken en praktijk oefenen in de gasthuizen om goed voorbereid -soms als eerste aldaar- heel- en/of vroedmeester te worden in een plattelandsgemeente: uit hen zouden de tegenwoordige huisartsen ontstaan. De meest bevlogen en onder hen deden goed werk onder de veelal arme plattelandsbevolking, deden een zeer diverse praktijkervaring op en raakten begaan met hun patiënten.

In de gasthuizen echter was men nog niet aan zulke betrokken dokters aan het bed gewend, en toen die ook daar begonnen door te dringen vonden ze in de opgeleide verpleegsters medestanders in de strijd tegen het bestaande machtsblok van ouderwetse, niet patiëntgerichte artsen, heerszuchtige binnenvaders/huismeesters én ...het rapaille dat door Mrs. Gamp wordt vertegenwoordigd!

Ooggetuigen van de toestanden in Nederlandse gasthuizen

Dit waren destijds letterlijk nog gasthuizen, in de late Middeleeuwen ontstane instellingen waar uitgeputte reizigers en zieken die géén familie hadden om thuis voor ze te zorgen, terecht konden om met elkaars hulp ofwel te herstellen

of te sterven met in ieder geval een dak boven hun hoofd: de paar gelukkigen die door een langsschurende Doctor Medicinae konden worden geholpen, daargelaten.

De volgende citaten maken duidelijk hoe het er in de twee gasthuizen in onze hoofdstad aan toeging. De Oostenrijkse arts Joseph Speilt, die het Amsterdamse Binnen- en Buitengasthuis in 1852 bezocht, schreef in zijn verslag aan het Koninklijke en Keizerlijke Artsengezelschap in Wenen: *“Hoe moeten we deze twee verpleeginrichtingen beschrijven, die op geen enkele wijze die naam verdienen? Als wij bijzonderheden opsommen, blijkt als vanzelf dat ze het tegendeel zijn van wat ziekenhuizen behoren te zijn. (...) Op iedere buitenstaander maakt deze plek een hoogst onaangename indruk. Op zeshonderd zieken zijn er slechts twee artsen.”* Het verplegend personeel noemde hij *“een afschrikwekkend voorbeeld van ruwheid, traagheid en smerigheid.”*

Terugblikkend schreef de latere hoogleraar chirurgie Dr. J.A. Korteweg (1851-1930) wat voor misstanden er uit de weg geruimd moesten worden in het Bui-

EG Gasthuisvest, c.a. 1900

tengasthuis in Amsterdam: *“Het slaan van patiënten, het mishandelen van zieken die geen fooien gaven, het slapen waar gewaakt moest worden, het niet toedienen van voorgeschreven medicijnen, het verstrekken van morfinepoeders tegen betaling, het vorderen van onbillijke arbeid van patiënten ofschoon hun toestand dat niet gedoogde, het opeten van voedsel dat voor de zieken was bestemd. Dat waren dagelijks voorkomende zaken waartegen geen principiële strijd kon worden aangebonden. Want wat won men, als er van 183 meiden en knechten er jaarlijks 178 werden ontslagen!”* Hij betrapte ook *“een overigens niet kwade oppasser bezig om, staande op een stoel, de beste stukken vlees, aan een vork geprikt en omhoog gehouden, met luider stem bij afslag en bij opbod aan de meestbiedenden te verkopen.”* De ziekenvader stond er zwijgend bij te kijken en Dr. Korteweg beseftte dat er nog heel veel overwonnen moest worden.

Dr. B.J. Kouwer

In het Haarlemse Elisabeths Gasthuis rapporteert zelfs de oude elitaire Dr. C. Ekama (1824-1891) in 1878 *“dat de ziekenoppasseres in de kraamkamer bevonden was lijdende te zijn aan delirium tremens, hoewel toch te voren niemand iets van alcoholmisbruik had gemerkt...”*

Dit gelezen hebbende is het te begrijpen dat Mrs. Gamp geen uitzondering was maar eerder een stereotype van de ziekenoppaster uit haar tijd. Zelf was ze weliswaar privé in te huren als een soort thuiszorg, waakster of baker, maar de oppasters in de gasthuizen waren geen haar beter.

Bakers waren overigens in de ziekenhuizen een klasse op zich, waarvan de bekwaaamheden nogal konden variëren. In het Haarlemse *Elisabeths Gasthuis* werkte in 1853 nog de 81-jarige stadsvroedvrouw Maike Schraders, weduwe Marchand, die bij geboorteaangiften liet vermelden dat ze niet meer in staat was om haar handtekening te zetten vanwege haar verslechterde gezichtsvermogen. Ze had er toen 51 dienstjaren op zitten en tegen de 16.000 verlossingen gedaan, dus laten we hopen dat zoveel ervaring deze handicap compenseerde. De laatste, tot 1892 dienst-

doende baker Mej. M. van Beest- de Laurier (1822-1910), die door de moderne chirurg Dr. B.J. Kouwer (1861-1933) wordt beschreven als “een vriendelijk, gewillig mensch, zooals men er, gelukkig, toch ook nog vele aantreft in het vaak maar al te zeer gesmade gilde der bakkers.” was een zeker een positief voorbeeld. Ze bezat ook nuttige praktijkkennis die ze als een oudere vriendin met de eerste opgeleide verpleegsters uitwisselde voor de laatste ontwikkelingen.

Maar nu op zoek naar Mrs. Gamp in de kranten

Zoekende naar authentieke Mrs. Gamps vinden we in 19^e eeuwse kranten vele advertenties van dames zonder noemenswaardige kwalificaties (soms wel “goede referenties”) die zich aanbieden als ziekenoppas en nachtwakster thuis. In een Weens dagblad stond in 1873 deze: “Anna Agrikol, ziekenoppasster, waakt bij lijken, repareert matten stoelen, zet bloedzuigers en prepareert allerlei gebak voor diners, desserts enz.” Wel moet gezegd worden dat deze advertentie door diverse bladen op de wereld werd gekopieerd, omdat hij ook toen al als komisch werd beschouwd vanwege deze combinatie van vaardigheden.

In het feuilleton “*Lotgevallen van Kolonel Benijon*” in de *Java-bode* (2 aug 1873) komt Mrs. Chapman voor, een keurige en gelovige jonge vrouw die puur uit vrome motieven op zieken wil passen die arm zijn, net als zij zelf. Dat zij voor haar tijd een uitzondering is blijkt uit de passage: “*De dokter bemerkte dadelijk dat hij met geen gewone ziekenoppaster te doen had. Dit was geen vrouw, die hij door geld zou kunnen overhalen om de taak die zij zich ten plicht gesteld had, te laten varen.*”

Volgens de Amerikaanse verpleegkundigen Lavinia Dock en Mary Adelaide Nutting (schrijfsters van “*History of Nursing*” 1907-1912) was men “*vergeten dat een beschaafde vrouw verpleegster kon zijn, behalve misschien in haar eigen familie, en zelfs als in goede huizen een hulp in de ziekenkamer werd geroepen, werd deze het toonbeeld van de grootste vuilheid.*” Hier is Mrs. Gamp toch duidelijk binnengetreden!

Bij advertenties waarin oppassters worden gevraagd valt op dat instellingen als gasthuizen, Oudemannenhuizen en dergelijke vaak geen enkele eis stellen. Wel genieten ongetrouwde vrouwen of weduwen van middelbare leeftijd de voorkeur, en liefst als inwonend personeel. Inlichtingen moeten worden ingewonnen bij de binnenvader en het jaarsalaris varieert van 100 tot 150 gulden per jaar. Dit gaat over de periode rond 1870, toen Dickens overleed. Bij (rijke) patiënten thuis worden vaker referenties of bewijzen van geschiktheid etc. verwacht, waar natuurlijk makkelijker mee kon worden gefraudeerd dan tegenwoordig. Een Engelse arts schreef nog eind

19^e eeuw : “*we nemen ze altijd zonder getuigschrift, want geen fatsoenlijke vrouw zal zulk werk doen.*”

Een ander bewijs dat de verpleging nog niet als een specifiek vakgebied werd gezien is de graad van vaagheid waarmee sommige kandidaten zich aanbieden:

In het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 19 jan 1887 zoekt een “*R. C. Burgerdochter een betrekking als kindermisje, ziekenoppasster of iets dergelijks te Nijmegen of omstreken....*”

Met “*iets dergelijks*” komt de weduwe Van Keulen in de *Nieuwe Vlaardingse Courant* van 18 juni 1898 ook nog weg, als zij zich “*beleefd aanbiedt als ziekenop-paster, aflegster of iets dergelijks.*” (Adres Afrol, naast den heer Zijdenbos te Vlaardingen”: heeft wel iets weg van boven kapper Sweedlepipe). Of ze referenties heeft vermeldt ze niet!

Dan maakt een ziekenoppassteres uit Gouda, in het *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage* van 3 sept. 1880 “*eerstdaags buiten betrekking komende*”, een betere indruk want zij is “*gewoon met zenuwlijders om te gaan.*”

Vaak wordt een ziekenoppasster gevraagd die ook huishoudelijk werk wil doen (dus niet kan luieren zoals Mrs. Gamp), maar een fatsoenlijke weduwe uit Den Haag keert het liever om: Zij biedt zich in hetzelfde dagblad van 27 juni 1883 aan als “*werkvrouw die ook niet ongenegen is als ziekenoppassteres dienst te doen*”.

De tegenbeweging: Haarlemse en Amsterdamse hervormers die Mrs. Gamp de wacht aanzegden

Behalve de eerder genoemde “Nightingale-type” verpleegsters en de nieuwe generatie meer praktijkgerichte artsen was er nog een categorie die klokken begon te luiden: *regentessen*, weliswaar in tegenstelling tot *regenten*. Bij het begin van de hervormingen treedt niet alleen een tweedeling op tussen de vastgeroeste conservatieve garde en de nieuwlichters, maar ook tussen de geslachten. Als het begrip empathie begint post te vatten blijkt dat vrouwen zich doorgaans beter in de positie van de aan de goden (?) overgeleverde patiënten weten te verplaatsen.

In Haarlem ageert freule Anna J.M. Teding van Berkhout (1833-1909), die in 1873 aantrad als regentes in het Elisabeths Gasthuis, tegen vastgeroest bestuur, onhygiënische toestanden en Gamp-achtig personeel. Ze schrijft vurige brieven over het gedrag, de onkunde en het te geringe aantal van de oppassters. Na zelf ernstig ziek te zijn geweest heeft ze uit roeping de opleiding bij de Diaconessen in Kaiser-

swerth gevolgd en weet ze hoe het beter kan. Ze krijgt de andere regentessen mee, doch door het gebrek aan mannelijke medestanders (regenten, artsen) neemt ze in 1877 ontslag en koopt een pand aan de Nieuwe Gracht 90 waar ze voor zichzelf begint met zieken te verzorgen op positief-christelijke grondslag zoals ze dat heeft geleerd. Het volgende citaat uit haar ontslagbrief is een mooi voorbeeld van verfinjd en nu ludiek negentiende eeuws taalgebruik: *“De reden van dit besluit ligt in de onmogelijkheid die zij meer en meer inziet om als regentesse van enig nut te zijn. Het verschil van inzicht tussen Heeren Regenten en haar, dat zij steeds hoopte te zien verdwijnen, blijft bestaan en zij kan het niet langer als haar plicht achten in het bestuur ener inrichting te zijn, die, volgens haar oordeel, zóó weinig aan de bestemming blijft beantwoorden.”*

Haar ziekenhuis aan de Nieuwe Gracht groeit spoedig uit zijn jasje als vele Haarlemmers merken dat het daar stukken beter toeven is dan in het St. Elisabeths Gasthuis. Dan koopt de freule in 1887 een terrein aan de Hazepaterslaan (grenzend aan de Haarlemmerhout) waar ze een ziekenhuis met opleidingsinstituut voor Diaconessen laat bouwen. Dit zal tot 1973 als ziekenhuis dienstdoen.

Een ander euvel in de oude gasthuizen is de machtspositie van de huismeester (eerder binnenvader genoemd), meestal met bijpassende echtgenote.

De regentessen van het Haarlemse St. Elisabeths Gasthuis zeggen er in 1875 dit over: Ze betreuren in het algemeen dat *“in het gasthuis in kleine en grote gevallen nu toch de beslissing afhangt van iemand, die door opvoeding en kennis niet hoger staat dan de oppassers en oppasseressen, alzo geen zedelijken invloed op hen kan oefenen en zelf bloot staat aan schromelijke misgrepen. De oppassers en oppasseressen wisselen veel, omdat zij onvriendelijk worden behandeld door hun superieuren die niet boven hen weten te staan en bij wie door gebrek aan opvoeding het hun toevertrouwde gezag niet gebruikt, maar al spoedig zodanig misbruikt wordt, dat er soms zelfs van machtswellust gesproken kan worden met al de gevolgen van dien. Zij worden ook slecht gevoed en onvoldoende gesalarieerd, wat op allerlei ongewenste manieren op de arme, uitgebuite patiënten verhaald wordt. De goeden lopen weg, men krijgt niets dan ongewenste risico's overal vandaan, tot zelfs van Veenhuizen, voor hen in de plaats. Daarom is strenge controle op het personeel, vooral 's nachts dus op de waaksters noodzakelijk, opdat zij niet door verregaande luiheid of alcoholmisbruik of beide totaal niets uitvoeren, en de patiënten elkaar moeten helpen.”*

De huismeesters in het St. Elisabeths Gasthuis zijn meest mannen die gewend zijn gezag te hebben (bv. militair of zeekapitein zijn geweest) en hun in het veld opgedane medische kennis gebruiken om diagnoses te stellen tot zelfs artsen de les te

lezen of weg te sturen. Het opheffen van hun functie waarin ze zich als directeur gedragen of tenminste het inperken van hun macht is een belangrijk deel van de grote omwenteling in de ziekenhuiszorg. In tegenstelling tot de regentessen die het gevaar van zo'n onbekwaam iemand met zoveel macht inzagen waren de regenten die hun statige vertrekken in het gasthuis liever niet verlieten, vooral administratief bezig en declareerden erop los voor hun persoonlijke uitgaven. Sommigen bemoeiden zich, niet gehinderd door enige medische kennis, met beslissingen van artsen, vooral als die geld dreigden te kosten.

Een mijlpaal in Nederland was de oprichting van het Noord-Hollandse Witte Kruis in 1875, dat zich aanvankelijk vooral op de bestrijding van epidemieën richtte.

De Amsterdamse afdeling begon in 1876 onder leiding van Prof. Dr. W. M. Gunning (1834-1912) plannen te maken voor een verpleegstersopleiding. Deze professor vond het hoog tijd dat de verpleging niet meer alleen als liefdewerk werd beoefend door Diaconessen maar door alle geschikte, beschaafde vrouwen waarbij *“het ontvang-en van loon niet de waarde van het werk behoefde te verlagen.”* In 1878 resulteerde dit in de *Vereeniging voor Ziekenverpleging* om fatsoenlijke vrouwen op te leiden tot verpleegsters. In het bestuur zaten artsen, vrouwen van artsen en enkele notabelen waaronder Jonkvrouw Jeltje de Bosch Kemper (1836-1916) die zowel door haar aristocratische achtergrond als door haar betrokkenheid bij de vrouwenbeweging, bij uitstek geschikt bleek. Uit deze opleiding stond in 1880 een Amsterdamse

Johanna Paulina Reynvaan

“Nightingale” op, Johanna Paulina Reynvaan (1844-1920) die in 1883 opklom tot adjunct-directrice van het Buiten-gasthuis en daar samen met geneesheer-directeur J. van Deven-ter (1848-1916) een hecht team vormde, dat de verbetering van de ziekenzorg met succes wist door te voeren. Dit ging niet zonder slag of stoot want Reynvaans maatregelen riepen nogal wat

professor vond het hoog tijd dat de verpleging niet meer alleen als liefdewerk werd beoefend door Diaconessen maar door alle geschikte, beschaafde vrouwen waarbij *“het ontvang-en van loon niet de waarde van het werk behoefde te verlagen.”* In 1878 resulteerde dit in de *Vereeniging voor Ziekenverpleging* om fatsoenlijke vrouwen op te leiden tot verpleegsters. In het bestuur zaten artsen, vrouwen van artsen en enkele notabelen waaronder Jonkvrouw Jeltje de Bosch Kemper (1836-1916) die zowel door haar aristocratische achtergrond als door haar betrokkenheid bij de vrouwenbeweging, bij

Johanna van Heukelom

agressie op onder het oude dienstpersoneel. Dat zou onder meer bedreigd hebben haar 'de poten te breken', nadat zij de nachtdienst had ingevoerd en niet te beroerd bleek om in de kleine uurtjes zelf controle hierop uit te voeren en het dragen van een uniform verplicht stelde.

In het Haarlemse *St. Elisabeths Gasthuis* vond hetzelfde proces plaats, sinds Dr. B.J. Kouwer (1861-1933) in 1887 aantrad als chirurg en Johanna van Heukelom

“FIFTY YEARS.”

THEN.

Supplement to the “NURSING

(The “Nursing Record” is Published every Thursday, Price 2d.

Proprietors

NOW.

RECORD,” December 20, 1888.

Office, Dorset Works, Salisbury Square, Fleet Street, London.

SAIPSON LOW, MARSTON, SEARLE AND RIVINGTON (Limited).

Nurses then and now

(1853-1918) in 1891 als directrice. Zij was een buitenbeentje uit een gegoede familie van industriëlen en plantagebezitters. Regent Cnoop Koopmans die familie van haar is, heeft haar voorgedragen voor de functie en hoewel haar tegenkandidate meer ervaring heeft krijgt ze die ook. Niet vanwege haar connectie maar omdat ze geen salaris vraagt! Ze gaat een kamer boven de hoofdingang aan de Gasthuisvest bewonen, werkt tegen kost en inwoning, lost diplomatiek de geschillen tussen de oude en de nieuwe orde op en er overlijdt niemand in het gasthuis zonder haar persoonlijke steun. Ook zij begint hier een verpleegstersopleiding die lang toonaangevend zal blijven en weet de ongeschoolde personeelsleden die over goede wil en kwaliteiten beschikken, om te scholen. Zo ontwikkelt een stokdove oppasser die veel misverstanden veroorzaakte, zich tot een nauwgezet laborant en instrumentmaker. De on-

verbeterlijke “Mrs. Gamps” die niet voor rede vatbaar zijn gaan de geschiedenis in, waar ze thuishoren.

Hoewel....als we naar de tegenwoordige tijd kijken, vooral naar de bejaarden- en verpleeghuiszorg, kunnen we ons afvragen of er door de overbelasting van het zorgsysteem geen nieuwe Mrs. Gamps opstaan, al handelen ze officieel in strijd met de voorschriften? Hopelijk wordt erop toegezien dat er vanwege het nieuwe coronavirus niet teveel tot de zorg gaan toetreden omdat hun huidige beroep ze geen zekerheid meer kan bieden? Al bij de teststraten lopen de ervaringen sterk uiteen, dit zal waarschijnlijk niet alleen aan het verschil in pijngrens tussen de patiënten liggen, maar ook aan de wijze waarop met de stokjes wordt omgesprongen....met of zonder empathie en kennis. Waakzaamheid blijft geboden en een “Mrs. Gamp-meldpunt” zou een overweging kunnen zijn.

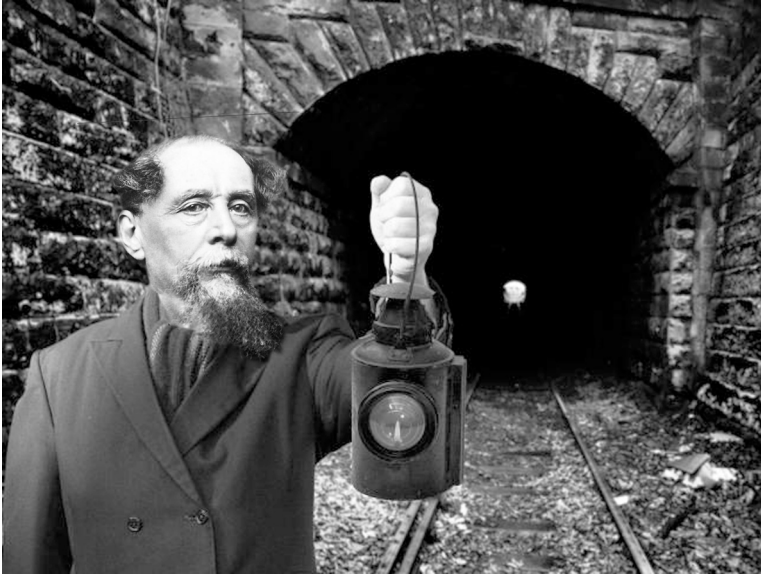
Bronnen:

- “Geschiedenis van het Sint Elisabeth's of Groote Gasthuis te Haarlem”, door Dr. L.C. Kersbergen, Haarlem, 1931,
- “Geschiedenis van Haarlem” (deel 4) door F. Allan, Haarlem 1888, Noord-Hollands Archief, London Metropolitan Archives, en overige in de tekst vermeld.

Mrs. Gamp and Mrs. Prig, illustratie van Phiz uit *Martin Chuzzlewit*.

THE DUTCH DICKENSIAN
THE SIGNALMAN

Dickens in the Heart of Medicine

Martijn David

Ernst van der Wall, emeritus-hoogleraar cardiologie in Leiden, is er eens flink voor gaan zitten, en dat wordt dan ook van de lezer verwacht. 665 Pagina's telt dit kloeke boek en daarmee overtreft hij biografieën als die van Claire Tomalin (527 pagina's) en Fredric Kitton (504 pagina's). Hij evenaart Michael Slater (670 pagina's zonder de index) en moet eigenlijk alleen Peter Ackroyd's ruim 1.200 pagina's en natuurlijk de drie delen van Forster voor zich dulden. The Oxford Companion to Charles Dickens (editor Paul Schlicke) behandelt in 675 pagina's man, tijd en oeuvre.

Kortom we mogen hier gerust spreken van een heroïsche prestatie die alleen al vanwege de omvang een bewonderend knikje verdient. De auteur is gelukkig zo vriendelijk geweest om Jan Lokin een voorwoord te laten schrijven van iets meer dan een bladzijde, en zelf achterin een 'short summary' te geven van slechts één pagina. Hij ziet zelf daarmee ook het gevaar zoals Dickens dat in zijn memorabele woorden beschreef: 'There are books of which the backs and covers are by far the

Dr. Ernst van der Wall

best parts'. Gelukkig voldoet het boek niet aan deze kwalificatie. De auteur kiest voor vijf helder afgebakende hoofdstukken en begint met 'Artsen in het werk van Dickens'. Dat zijn er niet minder dan 78, grotendeels vriendelijke en gevaarlose 'humbugs'. Natuurlijk besteedt Van der Wall ook aandacht aan de ster-verpleegster Sairey Gamp en aan de illustere Benjamin Allen en Bob Sawyer (*'probably the most attractive of Dickens's medical creations'*).

Van Dickens werd gezegd dat hij *'no special love for the medical profession'* had, maar Van der Wall laat overtuigend zien dat de meeste artsen in zijn werk als 'good doctors' kunnen worden beschouwd. Hij kiest voor Allan

Woodcourt en Dr Chillip en beperkt de kwaadaardigen tot slechts zes karakters waaronder natuurlijk Dr Harold Skimpole.

Dr Slammer uit *The Pickwick Papers* is wellicht de bekendste 'moneygrubber' onder de artsen in Dickens' werken, maar de auteur haalt ook nog even Dr Wosky aan uit *Sketches by Boz*.

Dickens had een ruime kijk op het veld der medische wetenschap en interesseerde zich voor '*mesmerisme*', '*galvanisme*', '*frenologie*' etc. In het tweede hoofdstuk beschrijft de auteur zowel Dickens' persoonlijke ervaringen met deze 'ismes' maar ook hun rol in de diverse romans. Van der Wall laat wel zien dat Dickens aan het einde van zijn leven zich meer tot de reguliere geneeskunst wendde.

Een omvangrijk deel van het boek is gewijd aan de artsen die Dickens in zijn leven heeft bezocht. Niet minder dan 35 hebben een rol in zijn leven gespeeld, vijftien van hen beschouwde hij als vrienden. Maar in tegenstelling tot zijn 'artistieke' vrienden komen de artsen er in de diverse biografieën maar bekaaid van af. Forster noemt er vijftien, Michael Slater tien en Ackroyd en Tomalin komen niet verder dan acht. Alleen al om dit hiaat in diverse biografieën van Dickens is *Dickens in the Heart of Medicine* van grote en unieke toegevoegde waarde voor de uitpuilende kast 'werken over Dickens'. Het is een bont gezelschap, van de eerste homeopathische arts in Engeland Dr Frederick Hervey Foster Quin (alhoewel Dickens wat ambigue stond tegen-over homeopathie nam hij vanaf 1865 wel

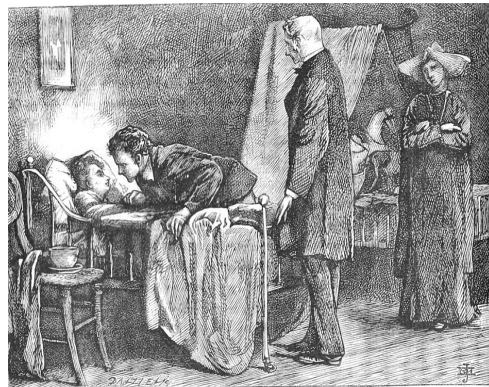
homeopathische middelen tegen de pijn in zijn linkervoet) tot aan Sir John Russell Reynolds, de man die met spoed ontboden werd middels een telegram ('without losing a moment') in de morgen van 9 juni en die bij het aanschouwen van Dickens verklaarde: "He cannot live". De patiënt overleed binnen een uur. Overigens is het niet onwaarschijnlijk dat Dickens en Russell Reynolds elkaar behalve op dat moment nooit eerder hadden ontmoet.

Dickens' gezondheid is al diverse malen beschreven. De lijst is lang, van jicht tot anale fistel en aambeien, van insomnia en depressie tot astma en post-traumatic stress disorder. De laatste jaren van zijn leven kwamen daar nog hartproblemen en kleine beroertes bij. En ofschoon de algemene aanvaardbare theorie is dat Dickens in juni 1870 stierf aan een beroerte gooit de hoogleraar cardiologie het over een andere boeg: Dickens stierf aan hartfalen, boezemfibrilleren in het bijzonder. Van der Wall houdt een overtuigend betoog hiervoor alhoewel een neuroloog wellicht een tegenbe-toog kan schrijven. In

ieder geval wordt het 'enigma Dick-ens' weer wat groter.

In het laatste hoofdstuk geeft Van der Wal voorbeelden van hartfalen (in de ruimste zin van het woord) in de werken van Dickens, van Barkis die in de opinie van de auteur overlijdt als gevolg van een hartziekte, tot de dood van Paul Dombey.

Alles bij elkaar is *Dickens in the Heart of Medicine* een lijvig boek geworden, door zijn gewicht en omvang uitermate geschikt voor lezen naast de open haard. Gelukkig kan het werk prima in delen gelezen worden, en

A kiss for the 'Boofer' Lady. *Our Mutual Friend* (1965). Illustration by James Mahoney. Household Editon, 1875.

zelfs niet noodzakelijk in een bepaalde volgorde. Wie wil kan gerust met de lijst artsen beginnen. Het zou eenvoudig zijn om de auteur te 'verwijten' dat de inhoudsopgave geen paginanummers kent zodat snel het betreffende (sub) hoofdstuk gevonden kan worden, maar ik vermoed dat de auteur dit zeer bewust heeft gedaan om het bladeren in het werk te stimuleren. Daarvoor is dit gebonden boek uitermate geschikt.

Het boek is verkrijgbaar in de betere boekhandel. Het is ook te bestellen via www.dickensandmedicine.com voor € 29,-.

BLOTTONITES EN WELLERISMS

J.C. van Kessel

De pandemie maakt steeds meer economische slachtoffers weet de Wetenschapsbijlage van de *Volkscrant* eind oktober te melden. Overoptimisme en wensdenken maken dat wij aanpassingen aan de slechte tijden voor ons uitschuiven.

‘Van geldstress ga je slechter slapen met als gevolg dat je er minder mentale ruimte blijft om dingen op een rij te zetten, planmatig te werken en impulsen te beheersen’ weet lector Armoede Interventies aan de HVA Van Geuns te melden. Mirre Stallen, verbonden als onderzoeker aan hetzelfde lectoraat voegt

daaraan toe: *‘Bij schaarste richten mensen zich op de korte termijn. Laat ik maar eens zorgen voor een maaltijd vanavond, dan zien wij daarna wel weer verder.’*

Mensen reageren dus irrationeel en plannen niet voor slechte tijden. Het is het oude verhaal van de krekel en de mier uit de fabel van Lafontaine.

Sam Weller zou vreemd opgekeken hebben als men hem van een wetenschappelijke armoede interventie had verdacht, toen hij tegen Pickwick opmerkte: *‘Hoe armer een plaats is, des te meer oesters men er schijnt te eten.’*

En in Mr. Micawber herkennen wij de vleesgeworden overoptimist. In de diepste financiële ademnood houdt hij zich staande in het vertrouwen dat *‘something will turn up’* en geeft hij zich over aan de geneugten des levens onder het motto *‘procrastination is the thief of time.’* Ook sliep hij er niet slechter door en had hij een messcherp inzicht in de gevolgen van een te smalle beurs. *‘Annual income twenty pounds, annual expenditure nineteen nineteen six, result happiness. Annual income twenty pounds, annual expenditure twenty pounds ought, result misery.’* Micawber plant wel kastelen, maar die blijven bij gebrek aan middelen veelal in de lucht hangen.

THE DUTCH DICKENSIAN

Dickens heeft een duidelijk zwak voor de levenslust van Micawber, in wie men gemakkelijk Dickens' vader kan herkennen.

Nog duidelijker wordt Dickens' voorkeur in *Hard Times*. Tegenover 'the facts' van het utilitaire denken van Jeremy Bentham en John Stuart Mill staat Sissy Jupe, de circusdochter die verbeelding personifieert.

Dickens voorkeur gaat uit naar de krekel, maar zijn werkzame leven is dat van de mier, die een fortuin vergaarde om de armoede uit zijn jeugd op veilige afstand te houden.

Tot slot een wellerism: 'Wery glad to see you, indeed, and hope our acquaintance may be a long 'un, as the gen'l'm'n said tot he fi'pun'note.'

Sam Weller, *The Pickwick Papers* (1837),
illustratie door Phiz

HOUSEHOLD WORDS

Obituaries

Joop van Kessel and Jan Lokin

In de uitgave van The Dickensian deze zomer verscheen onderstaande obituary van Jan Kabel (1944-2019)

The *Haarlem Branch* mourns the death of Jan Kabel, a member of the Branch for over fifty years. His early interest in the dark side of the Romantics led him via the Byron Society to Dickens. Not surprisingly his first lecture at a Branch meeting dwelled on Steerforth. His other

interest which arose from his expertise as a law Professor of intellectual property, was “Dickens and copyright”.

Jan served the Branch for eighteen years as secretary, never failing to find a speaker for the next meeting in an iron scheme of four meetings a year. His moment of fame came with the organization of the Annual Conference in Haarlem in 1992, which was a great success.

One of Jan’s accomplishments was the revival of *The Dutch Dickensian*, of which the publication had discontinued. He rejoined the editorial team two years ago and took on most of the tasks. When cancer came back last summer, editing

Foto: Jan Kabel, Jan Lokin en Joop van Kessel voor het toenmalige Dickens Museum in Bronkhorst

the winter issue turned out to be a distraction.

Jan shared a preference for eccentricity with the English gentry. At the 1973 Annual Conference in Bath the Haarlem Branch performed a medley of Dickensian characters, with Jan introducing a new way of acting by speaking with his back to the audience. In an excess of politeness the English *Dickensians* blamed the inaudibility on a failing microphone.

Jan was a respected university Professor and an excellent teacher. Sketching and painting was second nature to him. His motto was: *nulla dies sine linea*. He was an expert on literature but his first love was Dickens. He will be remembered by the Haarlem Branch for his infectious enthusiasm and his improvised speeches, which betrayed a zest for life and a profound knowledge of Dickens' works.

Jan is survived by his wife Iet and two sons.

—

Obituary Liesbeth van Aalst

Joop van Kessel

Vlak voor de zomer van 2020 overleed in haar woonplaats Delft Liesbeth van Aalst. Op de bijeenkomsten waar zij vrijwel nooit ontbrak, trad zij niet op de voorgrond. Toen zij in 2016 aan het Kerstdiner de *Immortal Memory* uitsprak bekende zij dat zij

nog nooit in het openbaar gesproken had. Of zij bewust haar licht onder de korenmaat stelde dan wel over een natuurtalent beschikte weten wij niet, wel dat haar toast klonk als een klok.

Des te nadrukkelijker was Liesbeth aanwezig in *The Dutch Dickensian*. In de loop der jaren verschenen een kleine dertigtal artikelen, die getuigden van een brede belangstelling voor Dickens en zijn tijd. Haar speciale aandacht ging uit naar de – ondergeschikte - positie van de vrouw in het Victoriaanse Engeland en de hypocriete houding ten aanzien van de sexualiteit. Veel van de spanningen, die daarvan het gevolg waren, bleven in Dickens' romans onderhuids. In zijn privé-leven uitten deze zich des te heftiger: een dramatische scheiding en een relatie die voor het oog van de buitenwereld verborgen moest blijven.

Liesbeth beschikte over een vlotte pen; in combinatie met een levendige geest staat dat garant voor een blijvende leesbaarheid van haar bijdragen.

—

In'zoomen' op Dickens' 150e sterfdag — *Verslag van de online Dickens conferentie op 9 juni 2020*

Marijke Drost

De Annual Conference van de Dickens Fellowship zou dit jaar in Londen gehouden worden, maar vanwege de Covid-19 maatregelen moest dit worden afgelast. En

dat terwijl dit jaar de 150^e sterfdag van Charles Dickens herdacht zou worden, compleet met de kranslegging op zijn graf in *Westminster Abbey* op 9 juni. Gelukkig bleken twee jonge academici dermate handig met de moderne communicatiemiddelen dat er op die gedenkwaardige datum van 9 juni toch een uitgebreide

Ian Dickens, President van The Dickens Fellowship, houdt zijn toespraak vanuit zijn huis in Wight

conferentie online via Zoom te genieten was. Hulde dus voor Emily Bell van *Loughborough University* en Lydia Craig, *Loyola University Chicago*. Een dergelijk evenement was in de rijke historie van de Fellowship nog nooit vertoond, maar nu bleken er tal van jonge Dickens scholars te bestaan, die normaal gesproken niet de International Conferences bezoeken. De vertrouwde gezichten ontbraken echter voor een groot deel, met andere woorden: er werd een heel nieuw publiek bereikt met deze online conferentie. Vier leden van de Haarlem Branch gaven acte de présence: Paul Ferdinandusse, Derek Bur-

den, ondergetekende en Chris Louttit, die zelfs als voorzitter van een sessie over *Theatrical Dickens* fungeerde. We moesten het ditmaal doen zonder de gezellige maaltijden, uitstapjes, barbezoek en lichte kost bij de lezingen, dus het was een zeer serieuze en wetenschappelijk hoogstaande dag.

Voor een luttel bedrag kon er van 10 uur tot 22 uur (!) genoten worden van uiteenlopende voordrachten, plenair of in parallelsessies. De opbrengst van het geheel kwam ten goede aan het *Dickens House Museum*, dat zoals bekend gesloten is vanwege de pandemie en daardoor financieel in zwaar weer verkeert. Gezien het grote aanbod zullen hier slechts de keynote sprekers en een greep uit de andere bijdragen besproken worden. Van de geboden mogelijkheid dat alles nog eens rustig op YouTube kan worden bekeken, heeft schrijfster dezes - reeds overvoerd op de dag zelf - geen gebruik gemaakt, maar misschien zijn er lezers die zich daar in willen storten. Ga vooral uw gang, zou ik zeggen.

De eerste plenaire spreker, Leon Litvack, deed op deze dag van de kranslegging op Dickens' graf een boekje open over een complot en machinaties in hoge kringen om Dickens niet zoals hij gewild had op sobere wijze te begraven in Rochester, maar met pomp and circumstance in *Westminster Abbey*. Desinformatie en schimmige banden met de pers bleken ook toen al ingezet te worden tot

meerdere eer en glorie van een hooggeplaatst persoon, in dit geval Dean Stanley van Westminster. Nog bij leven van Dickens bleek hij al van zins geweest te zijn hem in de Abbey te laten begraven, wat hij via via voor elkaar kreeg over de rug van de familie heen. Weinig verheffend, maar het resultaat is toch maar dat mede hierdoor Dickens nog steeds een icoon in de nationale verbeelding is.

De tweede keynote speaker was Pete Orford, *University of Buckingham* over kerst in Cloisterham, timing van de afleveringen en de wel heel slechte timing van

Edwin Drood. Het beeld van Dickens als uitvinder van knusse, jolige kerstvieringen bleek op het eind van zijn leven niet meer aan de orde. Dickens had er zelfs een hekel gekregen om altijd maar weer kerstverhalen te moeten schrijven voor zijn tijdschriften. De kerstnummers waren niet meer zo gezellig, zoals *No Thoroughfare* of het kerstdiner van Pip met Uncle Pumblechook in *Great Expectations*, met zijn sleur van het jaarlijkse verplichte familiediner. In *Drood* doet men wel wat aan kerst, maar de ziel ontbreekt aan het amusement en de bijeenkomsten. Bij het

Kranslegging bij het graf van Charles Dickens in Westminster Abbey; één namens de familie, de ander namens *The Dickens Fellowship*.

THE DUTCH DICKENSIAN

knappend haardvuur zien we nu geen punch, maar een in katzwijn gevallen opiumverslaafde, of op een andere prent Jasper die bij de haard tweedracht zaait tussen Edwin en Neville. Op kerstochtend geen geroep om de dikste kalkoen, maar ‘Waar is mijn neef?’ Op kerstochtend blijkt Edwin Drood verdwenen te zijn. In de tijd van *Pickwick* viel het verhaal samen met de werkelijke tijd van verschijnen van een aflevering, maar de kerst van *Drood* verscheen in juli. Tijdens zijn lezingen moest Dickens steeds maar weer

collectie uit de nalatenschap van Forster, die nu gedigitaliseerd is. Het publiek wordt gevraagd om te helpen bij het ontcijferen. Men is nu bezig met *Little Dorrit*. Als u ook aan de slag wilt: <https://fromthepage.com/vanda/deciphering-dickens>. Dat is de plek waar u moet zijn.

Carolyn Oulton deed verslag van een project om wandelingen in Dickensland, de streek rond Broadstairs en Rochester, aan de hand van de boeken in kaart te brengen. Zo zou je kunnen zien hoe de omgeving die hij beschreven heeft er nu

Dev Patel in de titelrol van *The Personal History of David Copperfield* van regisseur Armando Yannucci.

kerstverhalen voorlezen, wat de spreker aanduidde als ‘*Groundhog Day*’, naar de film waarin iemand telkens weer dezelfde dag moet beleven. Orford concludeerde dan ook dat Dickens veranderd was in de man die het kerstfeest heruitvond.

Een greep uit de overige lezingen: John Bowen ging in op de vaak moeilijk leesbare handschriften van Dickens. Het *Victoria en Albert museum* heeft een grote

bij staat. Het geheel is nogal uit de hand gelopen en men heeft zich ook op andere schrijvers gestort. Het eind is nog lang niet in zicht. Zie hiervoor: <https://kentmaps.online>

Een andere insteek was de teksten van CD te lezen als ‘road movies’: het oog van de personages gaat langs straten, kleuren, details waardoor een filmisch effect ontstaat. Hij geeft ook geluiden en bewegingen weer of de sensatie van snelheid.

Jeremy Parrot besprak enkele auteurs voor *All the Year Round*, zoals hij die ontdekt heeft via een geannoteerde editie van dit blad. Het waren Amelia B. Edwards, schrijfster en egyptologe. De tweede was een concertpianiste met een naam die ik niet mee heb gekregen, wiens Poolse man plotseling verdween en pas jaren na haar hertrouwen weer opdook. Op YouTube meer informatie over de collectie van Parrott onder '*Dickens and Company*'.

Heel actueel was een sessie over 'Dickens and Contagion'. Toen, net als nu, wilde de overheid laten zien dat ze krachtig optrad tegen besmettelijke ziektes, of dat effectief was of niet. In *Bleak House* waart de infectie rond in Tom All Alone's. Mensen die de zieken helpen, zoals Esther Summerson, raken zelf besmet, maar egoïsten zoals Skimpole houden meters afstand en blijven gezond. Tegen zijn bedoeling in zegt Dickens eigenlijk: pas op voor de armen en de zieken. De besmetting is symbool voor de ziekte als morele aantasting, maar ook voor de onzichtbare verbin-ding tussen mensen. Net zoals Chancery of de mist mensen verbinden zonder dat ze het weten.

In '*Theatrical Dickens*' kwam de vraag aan de orde waarom het theatrale bij hem beter is in zijn romans dan wanneer hij voor het toneel schrijft. Een reden kan het gebruik van de alwetende verteller in zijn romans zijn, wat niet past bij een toneelstuk. Zijn toneel-dialogen zijn lang niet zo geestig als de dialogen in de boe-

ken. Dickens probeerde uitvoeringen van zijn stukken tot in detail te controleren en zat bij alle repetities. Hij beperkte zich niet tot het schrijven van een stuk. Dat werkt wel bij het verbeteren van een tekst, maar niet met een groep acteurs.

De dag werd afgesloten met een gesprek tussen Lucinda Hawksley en Armando Yannucci, een meermalen gelauwerde documentairemaker. Hij heeft een filmbewerking gemaakt van *David Copperfield* met Hugh Laurie als Mr. Dick en Tilda Swinton als Tante Betsy. Gaat dat zien!

—

Verslag van de 262^e vergadering van The Dickens Fellowship Haarlem Branch

Pieter de Groot

Vooraf

Vlak na onze bijeenkomst in Trou Moet Blijcken is ons medelid Jan Kabel overleden. Velen van ons wisten dat hij erg ziek was. Jan was 18 jaar lang de honorair secretaris van onze Haarlem Branch en mijn voorganger. In een vertrouwd Trou Moet Blijcken verzamelden zich 44 leden. De president spreekt over een overweldigende opkomst. Zij heeft naam-badges meegebracht die wij met een magneet (ja, de techniek staat voor niets) op de kleding kunnen bevestigen. Hiermee kunt u onder meer gratis het Dickens Museum in en ook is het handig om een

blik op te kunnen werpen als u even vergeten bent wie u bent. Als u er geen hebt en wel wil hebben, dan kunt u dat aangeven.

Dan ziet zij maar liefst vier nieuwe leden in de zaal en laat, zoals de traditie het wil, het examen aanvangen. De heer Kooiman stelt een ingewikkelde vraag die met straatlantaarns te maken heeft en de heer Wals antwoord: gas. Het is onduidelijk of hij dit als antwoord bedoeld of dat hij zich plots hardop afvraagt of hij dat thuis wel heeft afgezet, maar het is goed.

De heer Lokin vraagt vervolgens aan de heer Vrieze naar de conditie van het ijs op Dingley Dell. Dat was glad volgens de heer Vrieze en dit blijkt ook al goed te zijn. Dat zijn al twee goede antwoorden en dat is natuurlijk niet de bedoeling en achter de bestuurstafel wordt het al onrustig. Gelukkig heeft mevrouw Asscher

wat meer moeite maar nadat zij er op gewezen is dat voorzegggen mag, sterker nog dat dit wordt aangemoedigd, noemt zij *The Mystery of Edwin Drood* als Dickens' laatste boek. De heer De Groot vraagt ten slotte aan de heer Van Milligen wat tot de bekoeling in de relatie van Dickens met Angela Burdett Coutts leidde. De heer Van Milligen meent geld en de penningmeester knikt hem al tevreden toe, want die ziet in hem een man die straks trouw zijn contributie zal betalen, maar het was de scheiding van Dickens waarin mevrouw Burdett Coutts de kant van Catherine koos.

Vervolgens geeft de president nog uitleg over de organisatie van *Annual Conference* in 2021 waar hard aan gewerkt wordt. Haarlem wordt de plaats en "wind water and ships" het thema.

De secretaris spreekt over de conferentie in London, in 2020. Informatie is op de website dickensfellowship.org te vinden; ook over (verlengen van) abonnementen op *The Dickensian*.

Ook wenst hij een correctie te maken met betrekking tot een overleden lid in Frankrijk, dit bleek niet Janine Vincent te zijn maar Jacqueline Hunault. Zo zie je maar weer.

De penningmeester kan kort zijn: er is zo ongeveer evenveel uitgegeven als binnengekomen.

De editor zegt gepaste trots te voelen als hij het laatste nummer van de *Dutch Dickensian* in handen heeft. Ook geeft hij

Samuel Pickwick at the Dingley Dell

uitleg over de taken van een hoofd-redacteur. Die worden vaak door de leek onderschat, maar om op het juiste moment en op de juiste wijze tegen de anderen te zeggen dat het zo goed is, dat is lang niet iedereen gegeven.

Dan geeft de president het woord aan Professor Lokin die stelt dat zelden iemand opmerkt hoe gelukkig het is geweest dat Dickens juist in zijn tijd heeft geleefd. Want als hij niet alles had meegemaakt van die waanzinnige rechtsgang daar, dan hadden wij van hem nooit al die beschrijvingen erover gehad.

Niet lang daarna zijn veel rechtbanken gesaneerd. Velen bestonden al vanaf de middeleeuwen en opereerden allemaal los van elkaar. Lokin geeft ons een aantal wetenswaardigheden. Zo mochten in het *Pickwick vs Bardell* proces de partijen niet zelf getuigen. Vandaar dat Pickwick zich zit te verbijten. Het woord Exchequer blijkt van het dambord te komen, omdat er vergelijkbare vakjes werden gebruikt bij het berekenen en innen van de belastingen.

In 1666 werd er door medewerkers geklaagd over de enorme tocht die stond in *Westminster Hall* maar daar mocht niets aan gedaan worden omdat het Magna Carta dit niet toestond. Of die tocht de vlammen van de grote brand van London zal hebben aangewakkerd is onbekend.

Er waren veel onderbrekingen in de rechtsgang omdat er steeds weer “terms” waren waar op gewacht moest worden. In

het eerste hoofdstuk van *Bleak House*, in de eerste regel zelf valt de term: *Michaelmas Term*. En dat is er maar een.

Dickens was rechtbankverslaggever geweest (voor Ellis en Blackburn) en wist wat er zich daar afspeelde. Rechtenstudenten zaten ook gewoon in de rechtszaal, dit in de hoop iets op te steken. Ze waren in de leer en moesten ook hun begeleiders diners aanbieden.

Spreker gaat daarna in op een aantal rechtbanken die er toen waren. Zo was daar de “*Court of the Common Pleas*”. Uitspraken werden opgeschreven en dienden als vergelijkingsmateriaal met andere zaken. Het Engelse recht bestond vooral uit precedentes.

Dan was er het “*Insolvent Court*”. Dit was zo ongeveer het laagste type rechtbank, met daarom ook het laagste type advocaat. Solomon Pell, die in de *Pickwick Papers* figureert, behoorde daar toe. Het was er een bende die Dickens beschrijft als een *fungus pit*.

Bij het *Insolvency Court* moest je aantonen dat je echt niets meer had. Als je in staat was om al jouw bezittingen weg te sluisen dan had je dus niets en daar kwam je doorgaans wel mee weg.

Overigens konden alleen kooplieden failliet gaan.

Weinigen schreven over het recht in de tijd van Dickens. Je kreeg ook iemand heel snel in de schuldgevangenis. Lokin legt uit hoe Sam Weller dat doet, door 25 pond te lenen van zijn vader en het ver-

volgens niet terug te willen geven. Binnen een dag zit hij naast Pickwick.

Spreeker gaat verder in op de uitleg van “*to have his carcass*” en het gemak van het halen van een affidavit bij een rechter. Pickwick kan echter alleen uit de Fleet gevangenis komen als er een *habeas corpus* is. Ja, dat spreekt voor zich natuurlijk.

Ook bestond het “*Chancery Court*” met allemaal hooggeplaatste rechters en verder vol met advocaten die zwaaiden met affidavits en waar je al voor een shilling terecht kon.

Lokin noemt ook de “*Doctor’s Commons*”, dat zich bezig hield met “*Wills, Wives and Rex*”; met het laatste komen wij op het kerkelijk domein. Het gebouw waar *Doctor’s Commons* in gevestigd was is in 1867 gesloopt en, veel erger, de volledige bibliotheek is toen geveild.

Spreeker sluit af met ons te vertellen over een wel heel bijzonder proces dat plaatsvond in 1954. Het stadsbestuur van Manchester spande een zaak aan tegen het plaatselijke *Palace of Variety*. De stad wilde niet langer dat zij het stadswapen gebruikten, ondanks het feit dat dit al jaren de praktijk was.

Het kwam uiteindelijk bij een rechtbank terecht die geleid werd door de hertog van Norfolk, maar die rechtbank was al 200 jaar niet meer bij elkaar geweest. Niettemin bestond die nog wel om de simpele reden dat die niet was afgeschaft. Voor de uitspraak waren er

twee zogenaamde “*town criers*” en een aantal herauten nodig. Om nog maar te zwijgen over de “surrogate” voor de hertog want die was katholiek en mocht dus niets zeggen. Oyez, inderdaad, zeg dat wel.

Lokin komt nu op stoom en geeft ons nog een voorbeeld van bijzonder recht waarin een aangeklaagde zich plots beriep op het recht zich met zijn lichaam te mogen verdedigen; met andere woorden in een duel. Hij beriep zich op recht uit 1350 dat men even vergeten was af te schaffen. Het is dus zo dat als iets niet is afgeschaft, dat het dan bestaat.

Waarop wij een tijdschrift uitgereikt krijgen: *Groninger Opmerkingen en Mededelingen*, waarin de boven beschreven zaken uitgebreid worden beschreven.

De president laat slechts een vraag toe en die ging over waar de rechtszaken dienden. Dat bleek, als het om de grote zaken ging, altijd in London te zijn. Kleinere zaken konden ook elders worden behandeld.

Waarna wij overgaan tot de borrel en vervolgens het diner.

Na het hoofdgerecht volgen eerst de officiële toasts. De heer Lokin brengt de toast uit op de Haarlem Branch. Hij constateert daarin dat het goed gaat met ons. Waren er vorig jaar nog maar twee jongeren aanwezig, nu zijn het er al vier. Ons bestaansrecht lijkt daardoor gewaarborgd, zo stelt hij en heft tevreden het glas op onze Branch.

Vervolgens toast de heer Martens op

de Dickens Fellowship. In een onbewaakt ogenblik ging hij eens mee met mevrouw Van Daalen en werd onmiddellijk gegrepen door de grote belezenheid van de leden, om van de hoogte van hun voorhoofden maar te zwijgen. Hij besloot lid te worden en vindt dat nog steeds een van zijn betere beslissingen. Daarop brengt hij een toast uit op de Dickens Fellowship.

Tot slot spreekt mevrouw Bouman de toast uit op de Immortal Memory. Zij heeft het over de Christmas Spirit die je overal tegenkomt om deze tijd van het jaar.

Daarnaast vinden overal Dickens Festivals plaats en wordt er te pas en te onpas uit *A Christmas Carol* geciteerd. Als wij ons realiseren, zo stelt zij, dat dit alles komt door Charles Dickens, dan past het ons daar bij stil te staan en hem in herinnering te roepen. Daarom vraagt zij ons te toasten op de Immortal Memory.

Waarop de heer Klok zich verheft om de informele tafelspeeches te openen en wel met de mededeling dat er in Dordrecht een conclaaf is gehouden over een mogelijke afscheiding van de Haarlem Branch. Niemand van de aanwezigen wist daarvan en niemand had ook witte rook opgemerkt, maar dat kwam volgens Klok omdat de wind verkeerd stond. Hij spreekt verder nog over het stierkalf arrest en vindt Engeland een bijzonder land.

De heer Van Koningsbruggen stelt dat men in Dordrecht wel altijd spreekt over een afscheiding maar dat dit er nooit van lijkt te komen. Hij wijt dit aan beslui-

teloosheid.

De president is niet gerust op de aanwezigheid van al die jongeren. Door een strategische tafelschikking heeft zij hen op een plek bij elkaar kunnen houden en de secretaris in hun buurt geposteed dus lijkt er niets aan de hand, maar wat als het er straks meer worden, wat dan?

De leden kijken bedrukt maar gelukkig komt net het dessert binnen, waardoor zij onmiddellijk weer opleven.

De heer Kooiman heeft geconstateerd dat, ook na het verscheiden van Dr. De Jong, het Dickens Festival aldaar gewoon door gaat. Het museum mag zijn opgeheven, maar ene Peter en Liddy gaan er gewoon mee door alsof er niets aan de hand is. De leden schudden het hoofd. Misschien weer eens tijd voor een verrassingsbezoek aan Bronkhorst.

De secretaris herinnert zich nog een bezoek aan Dantumawoude waarbij twintig van onze leden zich fronsend opstelden voor de woning waar ooit notaris Keuning woonde. De geïntimideerde bewoners lieten hen zelfs toe tot een slaapkamer waar nog slechts een stukje oorspronkelijk behang was te zien. Hierop vertrokken zij hoofdschuddend richting Dokkum, de bewoners verbijsterd achterlatend. Die zijn kort daarna geëmigreed.

De heer Lokin geeft ons informatie over de aanleiding die notaris Keuning bewoog tot het opzeggen van lidmaatschap. Het bleek dat het toenmalige bestuur een schaatswedstrijd wilde orga-

Mr. Grewgious

niseren en in een gebaar van goodwill de dochter van de notaris de prijs zouden laten uitreiken of dat zij de prijs was; maar dat zijn details.

Dat staat een van de jongeren op en wij houden het hart vast. De heer Clemens Lokin verhaalt over de wijze waarop de secretaris zich heeft aangemeld bij de Haarlem Branch. Die vertelt dat ieder jaar zelf dus vindt iedereen het wel prettig het eens uit een andere mond te horen.

De heer Van Kessel, dezelfde man waar men in Londen nog met afschuw over spreekt omdat hij, tijdens zijn penningmeesterschap, nooit een cent wilde bijdragen aan Headquarters, stelt het in-

VOLUME X

voeren van een jeugdskorting voor.

De heer Dorrestein vraagt zich af of het begrip PR bij ons staat voor Poor Relations.

Weer rijst een jongere op, de heer Rijnenberg. Hij wijt het late arriveren van de vier jongeren aan een uit de hand gelopen discussie over het stierkalf arrest en een minutieuze voorbereiding

De heer Van Kessel (alweer) vindt het plezierig dat er geen Britse spreker is en wij dus meer onder elkaar zijn, In dat kader vraagt hij de heer Van der Wall nu eens op te houden met het schrijven in het Engels in de *Dutch Dickensian*.

De heer Van der Wall meent dat wij het dan nu over een ballpoint arrest hebben.

De heer Vrieze verbaast over conclaven in Dordrecht en meent dat het stierkalf, uit het inmiddels bekende arrest, op het menu stond en het bewijs dus vernietigd is.

De heer Jacobs is zojuist het citaat over Mr. Grewgious op de menukaart opgevallen, waarin die zich zelf een angular man vindt, en vindt dit misplaatst maar niet meer te herstellen. Waarvan acte. Hij is ooit, samen met de heer Van der Wall binnengekomen in de voetsporen van de heren Lokin, Kabel en Van Kessel en heeft nergens spijt van, wat men ook beweerd.

Waarna de president de bijeenkomst besluit met de mededeling dat het goed was dat een aantal leden, na een vrij lange

afwezigheid, weer acte de présence gaven. Daarmee is maar eens eens bevestigd dat de *Dickens Fellowship* een lange arm heeft en ontsnappen zinloos.

—

**Verslag van de 263ste vergadering
van The Dickens Fellowship
Haarlem Branch**

Pieter de Groot

In een afstandhoudend *Wapen van Kennerland* verzamelden zich 18 leden.

De president is blij weer elkaar te zijn en spreekt over een overweldigende opkomst.

Zij memoreert Jan Kabel en Liesbeth van Aalst

In de zaal neemt zij twee nieuwe leden waar, de heren Hoekema en Bouman, en laat het examen aanvangen. De heer Kooiman vraagt naar het onvoltooide boek van Dickens en de heer Bouman heeft het antwoord. Waarop de heer David aan de heer Hoekema vraagt naar een voltooid boek van Dickens. De heer Hoekema is verrast door de eenvoudige vraag, hij wordt overmoedig en wil meer vragen beantwoorden maar daar begint de president niet aan.

Vervolgens geeft de president uitleg over de organisatie van de Annual Conference 2021 in Haarlem. Hier wordt, ondanks de pandemie, hard aan gewerkt want je weet nooit hoe het zich allemaal gaat ontwikkelen en omzetten naar een

zoombijeenkomst kan altijd nog. Het thema blijft “wind water and ships”, ook als er onverhoopt gezoomed gaat worden.

Waarop zij haar voorganger, de heer David, in de zaal ontdekt en hem verrast met een Percy Fitzgerald Award. De heer David verbijst zijn ontroering en dankt vriendelijk.

De secretaris meldt dat, zoals het er nu voorstaat, onze Kerstbijeenkomst in Trou Moet Blijcken door kan gaan; onder aangepaste omstandigheden, dat wel.

Hij vertelt dat ons medelid de heer Van Milligen zag dat op een schilderij van Vincent van Gogh, *L’Arlesienne*, twee boeken staan afgebeeld: *De Hut van Oom Tom* en *A Christmas Carol*.

Hij wijst ook op het laatste nummer van *The Dickensian* waar de obituary van Jan Kabel in staat en ook een door de secretaris gewrocht self-portrait van de Haarlem Branch.

Nu het toch over *The Dickensian* gaat, hij heeft voor alle aanwezigen een oud nummer van *The Dutch Dickensian* meegenomen. Gestencilde exemplaren, uit de jaren zestig. Waarna het over het stencillen gaat; het potje nagellak voor de correcties en met inkt besmeurde handen.

Tot slot vraagt hij of de aanwezigen er nog in geslaagd zijn de meegestuurde quiz over ons boek of study, *Barnaby Rudge*, tot een goed einde te brengen; iets dat het geval blijkt.

Dan geeft de president het woord aan de penningmeester, een functie die zij

momenteel ook vervuld. Zij was het al, en nu is zij het weer, wat maar eens bewijst dat je het nooit weet met de Haarlem Branch. De kas is overigens voldoende gevuld, dit mede omdat het bestuur dit jaar afgezien heeft van de be-stuursbonussen.

De editor is niet aanwezig maar de heer David meldt niet alleen dat hij gaat toetreden tot de redactie maar ook dat een nieuw nummer aanstaande is.

De webmaster heeft hard gewerkt aan een speciale website voor de Annual Con-ferentie, inmiddels is die in “de lucht”:

www.dickensfellowshipconference2021.nl

Dan maakt de president een aanvang met het programma van deze middag gevuld met bijdragen van een aantal leden.

Allereerst presenteert de heer Van der Wall zijn boek “*Dickens in the Heart of Medicine*”. Het is een zeer omvangrijk boek, een “*tome*” zeggen ze daar dan. Het gewicht mag er dan ook zijn, 1,5 kilo. Dat is 100 gram meer dan het gewicht van de hersenen van een gemiddeld man, aldus de heer Lokin, die het vlammende voorwoord heeft geschreven. Een van de hoofdstukken handelt over de artsen die in het werk van Dickens opduiken; en dat zijn er veel. De favoriet van Van der Wall is Harold Skimpole, ooit eens de luie

Harold Skimpole
by Phiz

lijfarts van een prins. Op het moment dat wij als lezers van *Bleak House* met Skimpole geconfronteerd worden, is hij al de egoïstische, profiterende pretendeur, onder dak bij John Jarn-dyce. Er is in 1993 nog een syndroom naar Skimpole genoemd.

In het werk van Dickens wordt er door diverse personages flink gedronken. Dickens vond zichzelf een matige drinker maar nam altijd, als hij op bezoek ging, in de binnenzak een flesje drank mee voor het geval men zuinig met de fles was. Van der Wall zegt dit niet matig te vinden.

Maar in de zaal wordt links en rechts “verstandig” en “doe ik ook altijd” gemompeld.

Na de presentatie krijgt iedereen een exemplaar. Voor wie er niet bij was en er wel in geïnteresseerd is, het boek is verkrijgbaar via het *Centraal Boekhuis* voor een billijke prijs, een die beduidend lager ligt dan die van een gemiddeld consult.

Vervolgens krijgt mevrouw De Groot-May het woord. Zij is bezig het Nederlands machtig te worden en las op haar scheurkalender over het grafscript van de Nederlandse dichter Herbert Korneliszoon Poot. “Hier ligt Poot, Hij is dood”. Zij ontdekte dat Poot net als Robbie Burns een zogenaamde “Boeren-dichter” was; “*Sons of the Soil*” in het Engels. Het grafscript is geschreven door Gerrit van

der Linde Janszoon; ook wel bekend als “de Schoolmeester”. Hier ontdekte zij een kleine, interessante connectie tussen Nederland en Dickens. In de jaren achttien dertig kreeg Gerrit van den Linde Janszoon problemen met enkele dames en moest hij Nederland verlaten. Hij ging naar Engeland en met de hulp van een rijke vriend, Harry Phil-

lip Hope, kocht hij een kostschool in Islington in London. Vervolgens trouwde hij met de dochter van de eigenaar van een kostschool in Boulogne-sur-Mer, in Frankrijk. Zestien jaar later zaten er vier kleine jongens op deze kostschool. Een van hen werd een beroemde schrijver van “zeeromans”. Zijn naam was William Clarke Russell. Hij was het best bekend door verhalen over spookschepen: de “Flying Dutchman Stories”. De drie andere jongens waren de zonen van Charles Dickens: Alfred, Henry en Sydney Dickens.

Een van de zonen van Dickens was bevriend met Clark Russell. Samen wilden zij op avontuur gaan naar Afrika maar een brief van Dickens aan hen verhinderde dit. Clarke Russell ging bij de “Merchant Navy” op zijn dertiende en Dickens’ zoon werd een “Royal Naval

Captain Cuttle

Officer” op zijn veertiende.

Tot slot merkt zij op dat Dickens in een brief aan Wilkie Collins, geschreven in Boulogne-sur-Mer op 13 juli 1856, aan hem vraagt om een voorstelling van de *Flying Dutchman* te gaan bezoeken.

Dan is het de beurt aan de president zelf die ons toespreekt over een passage in *American*

Notes. Omdat haar laptop dienst weigerde, en omdat om onbegrijpelijke redenen niemand een exemplaar van het boek bij zich had, moet het uit het hoofd en dat ging nog best goed. Waar het op neer kwam: een echt-paar had een hut geboekt aan boord van een schip dat van Engeland naar Amerika voer. Het was als een ruime hut geadverteerd maar bleek bij het betrekken ervan miniscuul te zijn. Na de teleurstelling verwerkt te hebben besluiten zij niet te blijven mopperen maar er het beste van te maken en er een positieve draai aan te geven. Hierdoor gaan zij opeens alle-maal voordelen zien in de situatie. Zij vindt dit een bijzondere passage omdat het laat zien hoe je overal maar weer het beste van moet maken.

Tot slot spreekt mevrouw Drost over Captain Cuttle, de oude zeerot wie het: “When found, make a note of it”, in de

mond ligt bestorven. Zij is een trouw aanhanger van deze theorie en toen zij dan ook in een blad iets vond stuurde zij dat onmiddellijk naar de gelijknamige rubriek in *The Dickensian* maar daar meende men dat het aan een commercieel bedrijf refereerde en aan gratis reclame maken, dat deden zijn niet.

Ook mevrouw Willemsen heeft iets voorbereid, en wel over de figuur van Mrs. Gamp. Zij had zichzelf de vraag gesteld: waren er in die tijd bij ons ook dergelijke types. Zij richtte zich in haar onderzoek voornamelijk op het oude St. Elisabeth Gasthuis in Haarlem, waar zij rondleidingen geeft.

Het bleek daar jarenlang gewemeld te hebben van de Mrs. Gamps. Althans dat schrijft een van de voormalige chirurgen van dit ziekenhuis, dr. Korteweg, in zijn boek. Verpleger was in die tijd ook geen beroep, dus in de gasthuizen werkten mensen die doorgaans ook helemaal geen interesse in verpleging hadden en er ook helemaal niet geschikt voor waren. Mede omdat zij onderbetaald werden ontstond er een cultuur van gebruik en misbruik maken. Het personeel wilde profiteren van de patienten. Ze dronken vaak veel te veel, ook tijdens de dienst, aan schoonmaken deden ze niet, alles was erg vies, het eten werd per opbod verkocht en patienten werden ingezet bij de zorg voor andere patienten. Er was een levendige illegale handel in eten en medicijnen. De regenten en regentessen hadden grote moeite per-

soneel te vinden en daarom namen ze maar iedereen aan. Uiteindelijk waren het de regentessen die het te gek vonden worden en ingrepen, dit terwijl de hoofden van de regenten nog comfortabel in het zand staken. Er werd daarna werk gemaakt van een opleiding en iedereen kreeg de keuze, daaraan mee doen of er uit.

Mevrouw Willemsen gaat dan nog in op de opleidingen in Duitsland, waar ook Florence Nightingale werd opgeleid. Dit alles leidde uiteindelijk tot een ander type verpleger.

Tot slot leest zij nog een aantal advertenties voor van verpleegsters die zichzelf aanboden en die, net als Mrs. Gamp, aangaven bekwaam te zijn in zowel verzorgen als afleggen.

Mevrouw Willemsen zal een en ander nog uitwerken en aanbieden aan de *Dutch Dickensian*.

De heer David spreekt over de persoon van Montague Tigg en zijn vriend Chevy Slyme. Zij lijken goede vrienden, maar dat verandert later als Tigg zijn naam omdraait naar Tigg Montague en een zwendel begint met de voormalige pandjesbaas David Crimple.

Het gaat spreker erom dat Tigg ondanks zijn carrière van "rags to riches" eigenlijk niet verandert. Hij blijft dezelfde dandy, ook nu zijn zakken goed gevuld zijn. Met geld overigens van al die arge-lozen die een polis hebben afgesloten bij de "*Anglo Bengali Disinterested Loan and Life Insurance Company*". Dickens

haalde regelmatig uit naar dit soort zwen-
delpraktijken. (zie ook de “*United Me-
tropolitan Improved Hot Muffin and
Crumpet Baking and Punctual Delivery
Company*” in *Nicolas Nickleby*). Spreker
vergelijkt dan Montague Tigg met Jonas
Chuzzlewit, die ook een crimineel is maar,
binnen die context, het omgekeerde van
Tigg. Waar Tigg een oplichter is, is Jonas
een vernietigende kracht.

De heer Kooiman heeft twee dialogen
geselecteerd, te weten tussen Mr. Bumble
and Mrs. Corney en tussen Mr. Mould and
Mrs. Gamp; beiden in de vertaling van C.
Mensingh.

Hij laat deze lezen op de wijze waarop
dat ook in een aantal leeskringen ging (of
misschien nog gaat); dus een inleider, een
tussentekst lezer en de verschillende rollen.

Tot slot spreekt de heer Bouman over
Grip, de raaf uit *Barnaby Rudge*. Toen hij

zich voornam lid te worden van ons
gezelschap is hij ons Book of Study gaan
lezen. Hij had geen idee wat de titel
betekende, het klonk hem als een dessert
in een vijf gangen menu in de oren. Maar
eenmaal begonnen werd alles hem dui-
delijk en vond hij het een prachtig boek.
Maar hij had wel verwacht dat Grip op de
hoogte zou zijn van het duistere geheim
van Rudge, om dat dan op een gekozen
moment te laten weten. Daar had Dickens
wat meer mee mogen doen. Edgar Allen
Poe vond dat trouwens ook, waarna het
gesprek verder gaat over Poe en vooral
over zijn gedicht: *The Raven*.

Waarna de president de bijeenkomst
besluit met te constateren dat het goed was
weer eens bij elkaar te zijn en te hopen dat
het op 19 december allemaal weer gaat
lukken.

**George Cattermole
Barnaby Rudge**

OVER DE AUTEURS:

Paul Ferdinandusse (1943) werd geboren in Brussel en groeide op in Amsterdam en studeerde daar politieke en sociale wetenschappen. Vervolgens ging hij werken bij een bank in diverse functies, laatstelijk de ABN Amrobank. Nu woont hij al vele jaren in Castricum. Zijn kennismaking met Dickens dateert van zijn elfde jaar, alhoewel hij toen nog niet alles snapte, en pas veel later – ruim 25 jaar geleden - werd hij lid van de Haarlem Branch.

Jan H.A. Lokin (1945) studeerde rechten in Groningen en promoveerde in 1973 op een onderwerp uit het Romeinse recht. In 1977 werd hij hoogleraar in het Romeinse recht en zijn geschiedenis. Na zijn emeritaat in 2010 was hij enkele jaren hoogleraar in Utrecht. Vanaf 1967 is hij lid van de Haarlem Branch van de Dickens Fellowship. Van 1983 tot 1994 was hij voorzitter van de *Haarlem Branch* en van 1992 tot 1994 President of the International Dickens Fellowship.

Marijke Drost heeft tot 2017 als psychiater gewerkt in de forensische psychiatrie als getuige-deskundige, behandelaar en leidinggevende. De interesse in de geest van de gestoorde daders en de strafrechtspleging is waarschijnlijk aangewakkerd doordat zij sinds haar 14^e een gretige lezer van Dickens is, die deze onderwerpen zo indringend heeft beschreven. Momenteel is zij president van de Haarlem Branch.

Christine Willemsen (1962) is geboren en woonachtig in Haarlem. Haar officiële beroep is reisadviseuse / IATA medewerkster. Ze doet vrijwilligerswerk bij Haarlemse musea. Ze reist graag door de geschiedenis, vooral de 18e en 19e eeuw, bij voorkeur in Engeland. Ze is in 2000 lid geworden van The Dickens Fellowship na het lezen van “*Dickens, Waar zijn uw spoken?*” van Godfried Bomans.